3. Hefte.

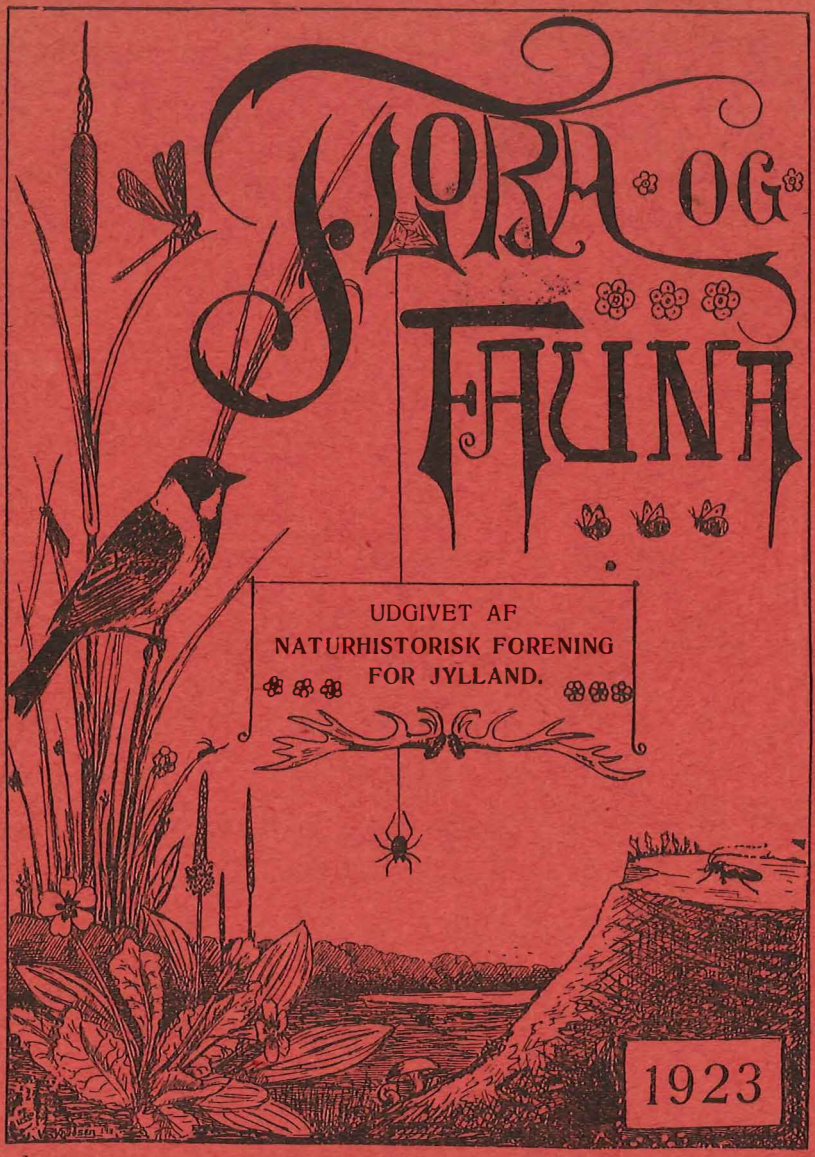

Medlemsblad for „Naturhistorisk Forening for Jylland", Naturhistorisk Forening for Sjælland", Naturhistorisk Forening for Lolland-Falster" og „Naturhistorisk Forening for Fyn".

REDAKTION:
ALBERT JENSEN, V. SIGFRED KNUDSEN,
A. C. JENSEN-HAARUP

I KOMMISSION HOS LEHMANN & STAGE, KØBENHAVN.

CLEMENSTRYKKERIET (C. REIMANN) AARHUS.

DANSK NATURALIEHANDEL

OTTO NIELSEN

TELEFON NORA 3726 ✧ POSTKONTO NR. 1059

GULDBERGSGADE 45

KØBENHAVN N.

Leverandør til en Række kendte Skoler og Seminarier.

Zoologiske Præparater af enhver Art.

Moderne Udførelser. ✧ *Tilbud paa Forlangende.*

Udstoppede Fugle og Smaapattedyr: 400 Stk paa Lager.

Formolpræparater i Cylinder- eller i Urglas. - Kranier.

Vore Specialiteter:

Ottekantede facetslebne Urglas med typiske danske Sommerfuglearter m. m. 1200 Stk. i ca. 25 Arter paa Lager.

Firkantede Smaakasser *med Glas paa begge Sider.* Indhold: Sommerfugle og andre Insekter (hovedsagelig Arter efter Fortegnelsen i det ministerielle Cirkulære af 20. Februar 1920) sædvanligt med Larve paa Værtsplanten samt Puppe.

Disse to Artikler er fremstillede med Henblik paa ovennævnte Cirkulæres Bemærkning om Ønskeligheden af et Præparat for hver Elev eller lille Elevgruppe.

For Udførelsen ydes enhver Garanti.

Forespørgsler besvares beredvilligt og hurtigt.

Salg ogsaa til Videreforhandling overalt i Skandinavien!

Danmarks Bænkebidere.

(Oniscoida).

Af *K. Stephensen,* Zoologisk Museum.

Om kort Tid udsætter Entomologisk Forening en Præmie for Indsamling af danske Bænkebidere. Siden Budde-Lund skrev sine Faunalister 1871, 1877 og 1880 har Gruppen nemlig været fuldstændig forsømt, idet ingen har arbejdet med den siden, og kun meget lidt nyt Materiale er kommet til. Hertil kommer, at næsten alle de af Budde-Lund nævnte Lokaliteter ligger paa Sjælland, specielt Nordsjælland, saa at man kun kender yderst lidt til Arternes Forekomst i de øvrige Landsdele, og det er for at supplere vor meget mangelfulde Viden paa disse Omraader, at den omtalte Præmie er blevet udsat.

For at interesserede Samlere selv kan bestemme deres indsamlede Materiale, har jeg udarbejdet nedenstaaende Bestemmelsesliste, og Arter og Slægter er karakteriserede ved Kendetegn, der er lette at iagttage, som Regel med en Lup; kun den lille Familie *Trichoniscidæ* er paa Grund af Arternes ringe Størrelse vanskelig at arbejde med.

Gennemgaaende gælder det, at Arterne foretrækker fugtige, mer eller mindre mørke Steder uden direkte Sollys. Nogle findes kun i eller ved menneskelige Boliger, f. Eks. i Kældere og Stalde eller endog i Drivhuse, andre i det frie under Stene, under fugtigt Løv eller i trøsket Træ, en enkelt Art (*Ligia oceanica*) ved Stranden. Nogle foretrækker stærkt kalkholdig Jordbund, andre er kun fundet i Myreboer.

De fleste Arter vil kunne faas ved Sigtning, men overhovedet gælder det først og fremmest at søge paa alle skjulte Steder. Det indsamlede Materiale opbevares i Spiritus.

Oniscoida.

Legemet mer eller mindre hvælvet, ovalt eller aflangt og kan undertiden rulles sammen til en Kugle. Hovedet sidder i en Udskæring i 1. Kropled. De 7 Kropled er nogenlunde ensartet, og Halen bestaar af 6 Led, hvoraf det sidste danner Halepladen. Øjnene af forskellig Størrelse, mangler undertiden helt. 1. Par Følehorn altid meget smaa, næsten helt skjulte og bestaar højst af 3 Led. 2. Par Følehorn har en 5-leddet Stamme og en Svøbe med flere eller

færre Led (naar der i Beskrivelserne nedenfor tales om Følehornene, menes der altid 2. Par). Mundpartiet rager stærkt frem paa Hovedets Underside; Munddelene bidende, men temmelig svage. Alle 7 Par Kropben er nogenlunde ensartede Gangben; paa 2.—5. Par sidder hos ♀ en Plade, der danner Rugeposen, hvori Æg og Unger gemmes. Af de 6 Par Halefødder har de 5 forreste det inderste Blad (Indergrenen) omdannet til en luftaandende Gælle, medens det yderste Blad (Ydergrenen) danner en Slags Laag over den tilhørende Gælle. 6. Par Halefødder har simple, 1-leddede Grene, der som Regel rager mer eller mindre ud forbi Halespidsen.

I Danmark er fundet 4 Familier med ialt 20 Arter; men da alle vore Nabolande har Arter, som ikke er fundet hos os, er der ingen Tvivl om, at Artsantallet ved grundig Eftersøgning vil kunne forøges.

Oversigt over Familierne.

1. Bageste Par Halefødder rager ikke uden for Konturen af Legemets Bagkant (Fig. 5 A 2). . . . . *Armadilliidæ.*
   Bageste Par Halefødder rager mer eller mindre frit frem (se f. Eks. Fig. 4). . . . . 2.
2. Svøben i Følehornene bestaar af ca. 12 Led (Fig. 1 A) . . . . . *Ligiidæ.*
   Svøben i Følehornene bestaar højst af 4 Led (Fig 2, A 4; Fig. 3) . . . . . 3.
3. Halepladen ender bagtil i en Spids (Fig. 4). *Oniscidæ.*
   Halepladen bagtil mer eller mindre lige afskaaret (Fig. 2, A 3) . . . . . *Trichoniscidæ.*

1. Fam.: *Ligiidæ.*

Øjnene (hos de danske Arter) store. Følehornene har 11—12 Led i Svøben. Halepladen meget bredere end lang, afrundet bagtil. Bageste Par Halefødder rager ogsaa med deres Stamme langt uden for Halepladen.

Hos os to Slægter, hver med 1 Art.

Oversigt over Slægter og Arter.

De to Grene i bageste Par Halefødder omtrent lige lange. (Fig. 1 A) . . . . . *Ligia oceanica.*

Indergrenen i bageste Par Halefødder meget kortere end Ydergrenen, sidder i Spidsen af en lang Forlængelse af Lemmets Stammeled. (Fig. 1 B). . . . *Ligidium hypnorum.*

Ligia oceanica L. (Fig. 1 A) er den største af alle vore Arter, indtil 28 mm lang. Lever ved Klippekyster eller paa Havnemoler, og naar den tror sig forfulgt, kan den med en forbavsende Hurtighed skjule sig under Sten eller styrte sig i Vandet.

Ligidium hypnorum Cuv. kendes let paa det mærkelige bageste Par Halefødder (Fig. 1 B). Lever paa meget fugtige Steder, især i Skove og Ellemoser. Bliver kun ca. 9 mm lang.

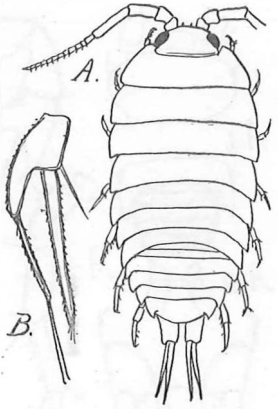

Fig. 1. A: *Ligia oceanica.* B: *Ligidium hypnorum,* bageste Halefod.

2. Fam.: ***Trichoniscidæ.***

Legemet som oftest temmelig smalt; Halepladen bagtil mer eller mindre lige afskaaret. (Fig. 2, A 3). Øjnene smaa eller manglende. Følehornenes Svøbe bestaar af 4 korte Led; da Svøben er meget tyndere end Stammeleddene, faar den et ejendommeligt børsteagtigt Udseende (Fig. 2, A 4).

I Danmark findes 3 Slægter med ialt kun 4 Arter; de er ganske smaa, 3—4 mm.

Oversigt over Slægter og Arter.

1. Sidefligene af 3.—5. Haleled meget stærkt udviklede, saa at 3. Haleled er meget bredere end 1. og 2. Led. (Fig. 2, D 2) . . . . . *Haplophthalmus danicus.*
   Sidefligene af 3.—5. Haleled meget svagt udviklede, saa at 3. Haleled ikke er væsentlig bredere end 1. og 2. Led. (Fig. 2, A 2) . . . . . 2.

2. Hvert Øje har 3 Linser . . . . . *Trichoniscus* (Arterne se nedenfor).
   Hvert Øje har kun 1 Linse . . *Trichoniscoides albidus.*

Trichoniscus.

Rygsiden glat, skinnende . . . . . *T. pusillus.*
Rygsiden mat, med smaa Vorter . . . . . *T. roseus.*

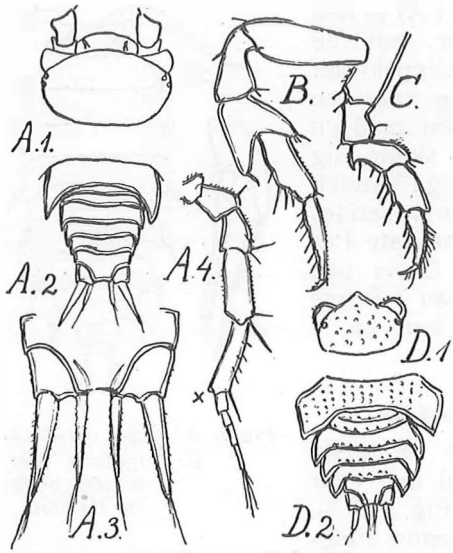

Fig. 2.
A: *Trichoniscus pusillus.*
(A. 1: Hovedet,
A. 2: Halen og bageste Kropled,
A. 3: Halepladen og bageste Par Halefødder,
A. 4: Følehorn.)
B: *Trichoniscus roseus,* bageste Kropben af ♂.
C: *Trichoniscoides albidus,* bageste Kropben af ♂.
D: *Haplophthalmus danicus.*
(D. 1: Hovedet,
D. 2: Halen og bageste Kropled.)
× paa Fig. A 4 betegner Grænsen mell. Følehornets Svøbe og Stamme.

Trichoniscus pusillus Brandt. (Fig. 2 A). Rygsiden glat, skinnende. Hovedets Sidelapper ikke ret store (Fig. 2, A 1). Halepladen svagt indbuet i Bagkanten (Fig. 2, A 3). Farven mørkt rødbrun med lyse Pletter. Længde 4 mm. Lever paa meget fugtige Steder under Blade, Stene o. s. v. og kan løbe med en umaadelig Fart. Er meget skør, saa at den let gaar i Stykker, naar den fanges.

Trichoniscus roseus Koch (Fig. 2 B). Rygsiden glansløs, med Tværrækker af ganske smaa Vorter. Halepladen lige afskaaret bagtil. Bageste Par Ben hos ♂ har 4. Led stærkt udvidet, Farven (af det levende Dyr) rød. Længde ca. 4 mm. Lever i Drivhuse.

Trichoniscoides (Trichoniscus) albidus Budde-Lund. (Fig. 2 C), Øjnene har kun en enkelt Linse. Rygsiden besat med smaa Vorter. Bageste Par Ben hos ♂ har paa 4. Led en Krog. Farven (af det levende Dyr) halvgennemsigtig, gullig med lidt rødt Pigment. Længde 4 mm. Under Stene paa blød Grund; kryber meget langsomt og snor sig paa en saadan Maade, at den let forvekles med en Orm.

Haplophthalmus danicus Budde-Lund (Fig. 2 D) kendes let fra Familiens andre danske Arter ved sin trekantede fremstaaende Pande (Fig. 2, D 1) (hos de andre Slægter er Panden næsten lige afskaaren). Hele Rygsiden har smaa Vorter ordnede nogenlunde i Længderækker. Sidefligene paa 3.—5. Haleled staar stærkt ud til Siden (Fig. 2, D 2).

Farven graahvid, lidt gennemsigtig. Længde 4 mm. Findes i Drivhuse, hvor de let opdages paa Grund af deres hvide Farve; ogsaa under Blade og raadent Træ.

3. Fam.: *Oniscidæ.*

Legemet aflangt eller ovalt. Halepladen trekantet, tilspidset, oftest mindst lige saa lang som bred. Hovedets Sidelapper af meget forskellig Størrelse, fra næsten helt manglende til mægtig store. Følehornenes Svøbe har 1—3 Led (Fig. 3). Bageste Par Halefødder rager altid stærkt ud bagved Legemets Bagkant (Fig. 3—4.)

I Danmark 6 Slægter med ialt 10 Arter: de 5 har hver 1 Art, den ene (Porcellio) har 5 Arter.

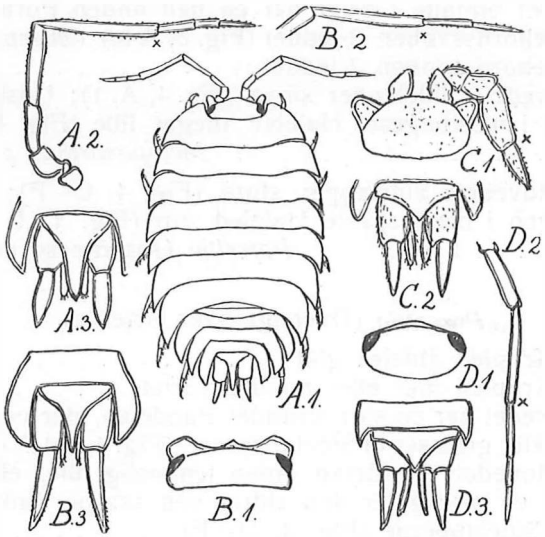

Fig. 3. A: *Oniscus asellus.* (A. 1: hele Dyret; A. 2: Følehorn; A. 3: Halespidsen). — B: *Cylisticus convexus* (B. 1: Hovedet; B. 2: Følehornets Svøbe og $1^1/_2$ Led af dets Stamme; B. 3.: Halespidsen). — C: *Platyarthrus Hoffmannseggi* (C. 1: Hoved med Følehorn; C. 2: Halespids). — D: *Philoscia muscorum* (D. 1: Hovedet; D. 2: Følehornets Svøbe og 2 Led af dets Stamme; D. 3: Halespidsen). — × ved Følehornene angiver Grænsen mellem Svøbe og Stamme.

Oversigt over Slægter og Arter.

1. Hovedet har ingen Sidelapper (Fig. 3, D 1); Følehornssvøben har 3 Led (Fig. 3, D. 2) . . . *Philoscia muscorum.*

Hovedets Sidelapper tydelige (Fig. 3, A—C; Fig. 4, C—F); eller, hvis de ikke er ret store (Fig. 4, A. 1), har Følehornssvøben 2 (ikke 3) Led . . . . . 2.

2. Øjnene mangler helt; Følehornene korte, tykke, med kun 1 Led i Svøben (Fig. 3, C 1). Smaa blege Dyr, 3—4 mm. . . . . *Platyarthrus Hoffmannseggi.*

Øjne findes; Følehornene forholdsvis lange og tynde, med 2—3 Led i Svøben (Fig. 3, A 2—B 2; Fig. 4, B 2). Større, mer eller mindre kraftigt farvede Dyr (ca. 10 mm eller mere) . . . . . 3.

3. Udsnittet i det næstbageste Haleled næsten retvinklet og udfyldes helt af Halepladen og Haleføddernes Stamme (Fig. 3, B 3); Dyrene kan rulle sig næsten helt sammen. . . . . *Cylisticus convexus.*

Det omtalte Udsnit har en helt anden Form . . . 4.

4. Følehornssvøben 3-leddet (Fig. 3, A 3.) *Oniscus asellus.*
Følehornssvøben 2-leddet . . . . . 5.

5. Hovedets Sidelapper smaa (Fig. 4, A. 1); Udskæringen bag i næstbageste Haleled meget lille (Fig. 4, A. 2). . . . . *Metoponorthus pruinosus.*

Hovedets Sidelapper store (Fig. 4, C—F); Udskæringen i næstbageste Haleled stor (Fig. 4, B—D, F.). . . . . *Porcellio* (Arterne se nedenfor).

Porcellio (Oversigt over Arterne).

1. 1. Kropled aldeles glat . . . . . *P. lævis.*
1. Kropled mer eller mindre vortet . . . . . 2.

2. Hovedet har en stor afrundet Pandelap, der ved skarpe Vinkler grænser til Sidelapperne. (Fig. 4, C 1). *P. pictus.*
Hovedets Pandelap enten temmelig lille, eller, hvis den er tydelig, er den aldrig ved skarpe Vinkler afsat fra Sidelapperne (Fig. 4, D—F) 3,

3. Halepladens Spids afrundet, tungeformet (Fig. 4, E 2). . . . . *P. dilatatus.*
Halepladens Ende mer eller mindre tilspidset. (Fig. 4, D og F) . . . . . 4.

4. Bagkanten af 1. Kropled har Vorter over det hele; bageste Par Halefødders Stamme naar ud til Spidsen af Sidefligene af næstbageste Haleled (Fig. 4, D. 2) *P. scaber.*
Bagkanten af 1. Kropled har kun Vorter paa Sidefligene; bageste Par Halefødders Stamme naar ikke ud til Spidsen af Sidefligene paa næstbageste Haleled. (Fig. 4, F. 2). . . . . *P. Rathkei.*

Cylisticus convexus de Geer (Fig. 3 B) kendes paa den karakteristiske Form af næstbageste Haleled (se Nøglen). En lille lys Kirtelplet (ses med Lup paa det tørre Dyr), der paa de andre Led sidder tæt ved Sideranden, rykker paa 4. Kropled stærkt op mod Ryggens Midtlinie. Kan rulle sig næsten helt sammen, hvorved den ligner Fam. Armadilliidæ, men kendes fra disse ved sine lange bageste Halefødder. Længde 12 mm. Findes især paa Kalkbund paa temmelig tørre Steder, især mellem løst Grus.

Oniscus asellus L. (= *O. murarius* Cuv.) (Fig. 3, A.) kendes ved følgende Karakter: Følehornene har 3-leddet Svøbe; Hovedets Sidelapper store; mægtige Sidelapper paa 3.—5. Haleled; Halepladen har et langt smalt Endeafsnit og er længere end bred. Længde indtil 16 mm. Findes især i eller ved Huse, men forekommer ogsaa i det frie under Bark og visne Blade.

Philoscia muscorum Scopoli (Fig. 3, D). Følehornene med 3-leddet Svøbe, men Hovedet uden Sidelapper. 3.—5. Haleled med smaa Sideflige: Halepladen trekantet, men bredere end lang. Længde indtil ca. 8 mm. Især i Skove paa fugtige Steder; kan paa Grund af sine lange Ben bevæge sig meget hurtigt.

Platyarthrus Hoffmannseggi Brandt (Fig. 3, C). Hovedet har store Sidelapper, men ingen Øjne. Følehornene korte, tykke, med 1-leddet Svøbe. Mægtige Sideflige paa 3.—5. Haleled; Halepladen trekantet, meget bredere end lang. Kun ca. 3 mm lang. Farven rent hvid. I Myretuer, især hos de gule Myrer.

Metoponorthus (*Porcellio*) *pruinosus* Brandt. (*M. maculicornis* Koch). (Fig. 4, A). Hovedets Sidelapper ganske smaa, trekantede. Følehornene har 2-leddet Svøbe. Middelstore Sideflige paa 3.—5. Haleled, Halepladen trekantet, bredere end lang. Ca. 8–10 mm lang. Findes hos os vistnok kun i Huse og ved beboede Steder.

Porcellio (Fig. 4, B—F). Hovedet har store Sidelapper og middelstore Øjne; Følehornene 2-leddet Svøbe. Mægtige Sidelapper paa 3.—5. Haleled; paa 5. Haleled gaar de altid skraat bagud, ikke lige bagud som hos Cylisticus (Fig. 3, B 3). Halepladen trekantet, omtrent saa lang som bred.

Porcellio lævis Latr. (Fig. 4, B). Kendes ved sin aldeles glatte Rygside og sine meget lange bageste Halefødder. Kan blive over 16 mm lang. Findes hos os kun i eller ved beboede Steder, f. Eks. i Møddinger og Affaldsdynger.

Porcellio pictus Brandt (*P. spinicornis* Say) (Fig. 4, C). Let kendelig ved, at den runde Pandelap ved skarpe Vink-

ler er afsat fra Hovedets Sidelapper. Indtil 14 mm lang. Findes under meget forskellige Forhold, men synes især at foretrække Kældere eller (i det frie) kalkholdig Jordbund.

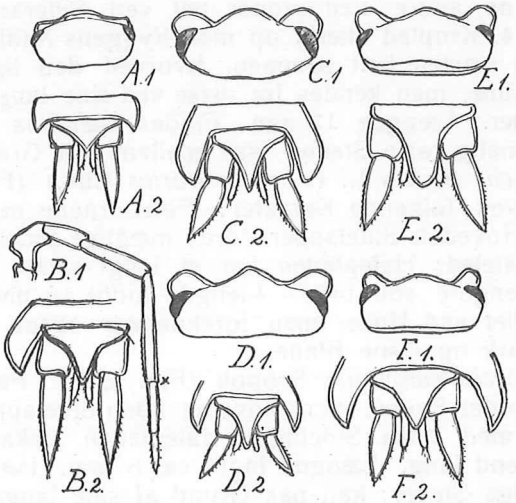

Fig. 4. A: *Metoponorthus pruinosus.* — B—F: *Porcellio.* B: *Porcellio lævis.* — C: *P. pictus.* — D: *P. scaber.* — E: *P. dilatatus.* — F: *P. Rathkei.* — Figurerne viser Hoved og Halespids; B. 1 gengiver dog Følehorn (× angiver Grænsen mellem Svøbe og Stamme).

Porcellio dilatatus Brandt (Fig. 4, E.) kendes paa det tungeformede, bagtil ikke tilspidsede Endeafsnit af Halepladen og paa det meget brede Legeme, hvis Bredde kan være $^2/_3$ af Længden. Længde 12—14 mm. Findes gerne i Kældere, der ikke behøver af være varme.

Porcellio scaber Latr. (Fig. 4, D.). Bagkanten af 1. Kropled har Vorter over det hele. Stammen af bageste Par Halefødder naar ud til Spidsen af Sidefligene af det foregaaende Haleled. Farven ensfarvet mørk (var. *scaber*) eller lysplettet (var. *marmoratus*). Indtil 15 mm lang. Baade i Huse og i det frie.

P. Rathkei Brandt (*P. trilineatus* Koch) (Fig. 4, F.). Bagkanten af 1. Kropled har kun Vorter paa Sidefligene, ikke midt paa Ryggen; Stammen af bageste Par Halefødder naar ikke ud til Spidsen af Sidefligene paa det foregaaende Haleled. Længde 12 mm. Findes under de mest forskelligartede Forhold.

4. Fam.: ***Armadilliidæ.***

Bageste Par Halefødder rager i Hvilestillingen ikke uden for Legemets Omrids, men udfylder Mellemrummet

mellem Halepladen og 5. Haleleds Sidelapper (Fig. 5, C 3). Det letteste Kendetegn er, at Legemet kan rulles sammen til at danne en Kugle. (Ogsaa *Cylisticus convexus* [se Side 71] kan rulle sig sammen, men ikke fuldstændigt, og kendes fra nærværende Familie ved sine bageste Halefødder, der rager frit frem). Hos os kun 1 Slægt med 4 Arter.

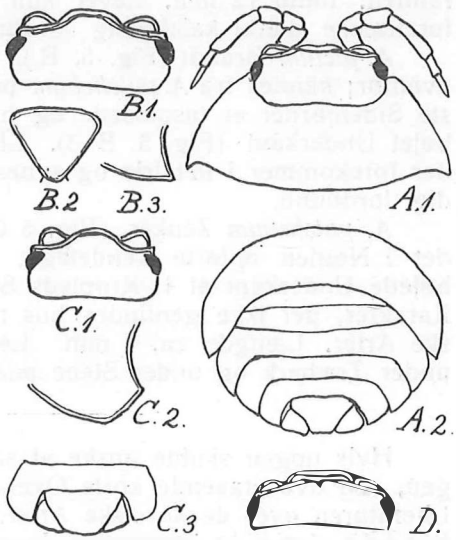

Fig. 5.
Armadillidium.
A.: *A. vulgare.*
(A. 1: Hoved og 1. Kropled,
A. 2: Halen og bageste Kropled.)
B.: *A. pictum.*
(B. 1: Hovedet,
B. 2: Halepladen,
B. 3: bageste Sidehjørne af 1. Kropled.)
C.: *A. pulchellum.*
(C. 1: Hovedet,
C. 2: bageste Sidehjørne af 1. Kropled,
C. 3: Halespidsen).
D.: *A. opacum,* Hovedet.

Armadillidium (Fig. 5). Halepladen er bagtil spids, afrundet eller nogenlunde lige afskaaret, men aldrig udvidet i Spidsen.

Oversigt over Arterne.

1. Den opadbøjede Panderand naar uden Afbrydelse hen foran Øjnene (Fig. 5, C. 1); smaa Arter, højst 6—9 mm. 2.
   Den opadbøjede Panderand dækker kun Hovedets Forkant mellem Sidelapperne (Fig. 5, A. 1 og D.); større Arter, 12—17 mm . . . . . 3.
2. Halepladsen lidt afrundet bagtil (Fig. 5, C. 3). . . . . *A. pulchellum.*
   Halepladen har Form næsten som en ligesidet Trekant. (Fig. 5, B 2) . . . . . *A. pictum.*
3. Den opadbøjede Panderand er trykket tæt op til Hovedets Forkant, i hvis Midte der (set lige ovenfra) ikke er noget Hak (Fig. 5, A. 1.) . . . . . *A. vulgare.*
   Den opadbøjede Panderand gaber tydeligt fra Hovedets Forkant, i hvis Midte der (set lige oven fra) er et tydeligt Hak (Fig. 5, D.) . . . . . *A. opacum.*

A. vulgare Latr. (*A. cinereum* Zenker), (Fig. 5, A). Karakterer se ovenfor. Er vor største (indtil 17 mm) og mest alm. Art. Farven ensfarvet mørk (var. *plumbeum unicolor*) eller plettet (var. *variegatum*). Findes i det frie næsten overalt.

A. opacum Koch (*A. sulcatum* M.-Edw.), (Fig. 5, D.), kendes paa sit Hak i Hovedets Forkant indenfor Panderanden. Indtil 12 mm. Lever kun i det frie og synes at foretrække stærkt kalkholdig Jordbund.

A. pictum Brandt (Fig. 5, B.). Kendetegn se Nøglen ovenfor; kendes fra *A. pulchellum* paa, at 1. Kropleds bageste Sidehjørner er tilspidsede og har en lige, ikke vinkelbøjet Underkant (Fig. 5, B. 3). Lille Art, kun ca. 6 mm, der forekommer i det frie og synes at foretrække kalkholdig Jordbund.

A. pulchellum Zenker (Fig. 5 C) kendes, foruden ved det i Nøglen anførte Kendetegn, paa den bagtil vinkelbøjede Underkant af 1. Kropleds Sideflig (Fig. 5, C. 2), en Karakter, der ikke genfindes hos nogen af de andre danske Arter. Længde ca. 9 mm. Lever under fugtigt Løv, under Træbark og under Stene paa sandede Steder.

Hvis nogen skulde ønske at sætte sig mere ind i Sagen, end ovenstaaende korte Oversigt tillader, anføres her Literaturen over de nordiske Arter.

Budde-Lund: Danmarks Isopode Landkrebsdyr. — Naturhist. Tidsskr., 3. Række, Bd. 7, 1871, S. 217—45.

do. Landisopoder i Meinerts Arbejde om danske Krebsdyr. — smst. 3. Række, Bd. 11, 1877, S. 69 - 76 og (samme Bind) 1880, S. 467—70.

Fr. Dahl: Die Asseln oder Isopoden Deutschlands. Jena 1916, S. 10—22, 31—70.

G. O. Sars: An Account of the Crustacea of Norway, vol. 2, Isopoda, 1899, S. 153—92, Pl. 70—83.

Arbejderne af Dahl og Sars er forsynede med Afbildninger af alle Arterne, Dahls tillige med Nøgler.

De fleste af mine Figurer er frie Kopier efter Sars, nogle enkelte efter Dahl.

Foreningsmeddelelser.

Naturhistorisk Forening for Sjælland.

Den ordinære Generalforsamling blev afholdt i Yderholms Kro ved Køge Søndag den 27. Maj.

Formanden aflagde Beretning om det forløbne Aars 4 Ekskursioner: Skjoldnæsholm, Saltø Skov, Gribskov og Køge Aas.

Kassereren fremlagde Regnskabet, der balancerede med 437 Kr. 33 Ø. og godkendtes enstemmigt. Det vedtoges at offentliggøre det i „Fl. og F."

Til Styrelsesmedlemmer genvalgtes enstemmigt Lærer Læssøe-Engberg, Køge (Kasserer), og Operasanger Knud Wiinstedt, København. Som Revisor genvalgtes Ekspeditionssekretær Aug. West, København.

Ekskursion til Selsø Sø (Mose) og Østskov i Hornsherred, eventuelt tillige til Eskildsø i Roskilde Fjord foretages Søndag den 19. August Afgang fra Roskilde Havn med Dampskibet „Horns Herred" Kl. $9^1/_2$ Fm.; Tilbagerejse til Roskilde med samme Skib fra Selsø Kl. $5^3/_4$ Eftmd.

Talrig Tilslutning ventes; Medlemmer af de andre naturh. Foreninger er velkomne.

Højelse Skole, Lille Skensved. *L. P. Jensen,*
Fmd.

Ekskursion Vest for Køge 27. Maj 1923. Kl. $7^1/_2$ Morgen samledes følgende Medlemmer i Yderholms Kro: Lærerne Læssøe-Engberg, L. P. Jensen, P. K. Nielsen og L. Olsen, Elektriker H. N. Sparre, Gaardejer Erling Petersen og Handelsmedhjælper Volmer Lorenzen, senere paa Dagen sluttede Dyrlæge Larsen sig til.

Efter afholdt Generalforsamling gik vi gennem Lellingeskoven ned til Køge Aa og fulgte denne et Stykke mod Vest. Inde i Skoven bugter Aaen sig mellem høje Skrænter; her saa vi i Aabunden og langs Bredderne Grønsandstenen, den graagrønne, lerede Kalksten, der hviler paa Saltholmskalk og Limsten; ovenover findes stenet Ler og Sand fra Istiden i et over 10 m tykt Lag.

Lellingeskoven er kendt for sin smukke Skovbundsflora, særlig findes Hulrodet Lærkespore *(Corydalis cava)* i uhyre Antal. Paa Grund af det sene Foraar var en Del af denne „Aprilflora" endnu ikke afblomstret, skønt Bøgen ellers var helt udsprungen. Lungeurt og Gul Anemone stod flere Steder i fuldt Flor; nede ved Aaen findes Svovlgul Anemone *A. nemorosa* × *ranunculoides),* en meget smuk Krydsningsform mellem Hvid og Gul Anemone. Her vokser ogsaa en Mængde Gul Frøstjerne *(Thalictrum flavum).* Paa begge Sider af Landevejen Syd for Aaen vokser den smukke Pyrenæisk Storke-

næb *(Geranium pyrenaicum)*, og paa Nordvestskraaningen af Vittenbjerg Bakke fandtes ved Vejkanterne flere Eksemplarer af Eng-Salvie *(Salvia pratensis)* og Bibernelle *(Poterium polygamum)*. I Ejby Mose fandtes Aloebladet Krebsklo *(Stratiotes aloides)* i meget stort Antal i en enkelt meget omfangsrig Tørvegrav, iøvrigt Eng-Troldurt *(Pedicularis palustris)*, Bukkeblad *(Menyanthes trifoliata)*, Nøkkerose *(Nymphæa alba)* og andre almindelige Kær- og Sumpplanter. Paa Tilbagevejen gik vi gennem Spanagerskoven, hvis sydlige Skraaning mest bestaar af et tæt Krat af Hyld- og Druehyld (*Sambucus nigra* og *racemosa*), Ribs *(Ribes rubrum* og *alpinum)*, Kvalkved *(Viburnum opulus)* og Gedeblad *(Lonicera caprifolium* og *xylosteum)*, Løgkarse *(Alliaria officinalis)* og Taarnurt *Turritis glabra)* voksede hist og her langs Skovstierne. Paa en mere aaben Strækning myldrer det med Gederams *(Chamænerium angustifolium)*, der senere i Høst farver Bakkeskraaningen helt rødviolet.

Derefter fulgte vi en Del af den Bakkerække, der som en Fortsættelse af Køge Aas strækker sig tværs over en stor Del af Midtsjælland. Vi gik fra Vittenbjerg over Galgebakken til Glentehøj; Bakkekammene er her for en stor Del klædte med et tæt Krat af Slaaen, Tjørn, Hassel, Eg, Kvalkved, Gedeblad, Kornel, Roser, Asp, Pil, Fuglekirsebær, Abild, o. s. v. og særlig paa Sydskraaningerne vokser bl. a. Soløje *(Helianthemum chamæcistus)*, Stivhaaret Gaasemad *(Arabis hirsuta)*, Kløvplade *(Berteroa incana)*, Graadodder *(Alyssum calycinum)*, Vinterkarse *(Barbaraea lyrata)* og en Mængde Nikkende Kobjælde *(Pulsatilla pratensis)*. Paa Glentehøj fandtes en smuk lille Gruppe blomstrende Tornblad *(Ulex europæus)*.

Da Vejret var køligt med overtrukken Himmel, var der ingen flyvende Insekter fremme; heller ikke Bankning efter Larver gav noget Udbytte, skønt der tidligere er fundet adskillige sjældne Ting paa Egnen.

Den planlagte Tur 15. og 16. Juni til Viemose og Ulvshale blev opgivet paa Grund af daarligt Vejr og ringe Tilslutning.

Læssøe-Engberg. *L. P. Jensen.*

Medlems-Liste:

Gymnasiast Afzelius, Hillerød.
Dyrlæge Bergstrøm, Merløse.
Læge Christiansen, Skelskør.
Adjunkt Danielsen, Haslev.
Cand. polyt. van Deurs, Finderup.
Cand. Eckardt, Holte.
Lærer Engel, Kjeldstrup.
Cand. Feddersen, København.
Assistent Fejlberg, Tystofte.
Fjerdingstad, Amager.
Gymnasiast Gimpel, Birkerød.
Overretssagfører Gudmann, Kbhvn.
Lærer Hansen, Herringløse.
„ O. Hansen, Næstved.
Maskinm. Hasle, Ballerup.
Fabrikant Hornung, København.
Seminarielærer Hougaard, Haslev.
Læge Ejler Høeg, Jægerspris.
Lærer Ilnæs, Hellebæk.
Exam. jur. Iversen, Slagelse.

Lærer L. P. Jensen, Højelse.
Prof. Ad. Jensen, Zool. Museum, Kbhvn.
Apoteker Jensen, Nørrebros Apotek, Kbhvn.
Fuldmægtig Jeppesen, Køge.
Landbrugsk. Johnsen, Fruens Bøge.
Lærer J. P. C. Jarlund, Kalundborg.
Cand. pharm. Juul, København.
Lærer Kristensen, Ousager.
„ Kryger, Gentofte.
„ Fr. Larsen, Dysted, Olstrup.
„ Larsen, Tybjerglille.
Distriktslæge Larsen, Kalundborg.
Dyrlæge Larsen, Højelse.
Handelsmedhj. Lorentzen, Sorø.
Lærer Læssøe-Engberg, Køge.
Læge C. Madsen, Ruds Vedby.
Lærer Mathiassen, Mullerup.
Gartner Nielsen sen. og jun., Kbhvn.
Lærer P. K. Nielsen, Slagelse.
„ Olsen, St. Salby.
Forstander Ottesen, Det kgl. Vajsenhus, Kbhvn.
Frk. G. Ostenfeld, København.
Cand. polit. Sven Palitzsch, Kbhvn.
Dyrlæge Axel Petersen, Ringsted.
Gaardejer Erling Pedersen, Viksø.
Boghandler Rasmussen, Borup.
Lærer Johs. Rasmussen, Holte.
Lærer Ringdahl, Helsingb., Sverige.
„ Rydéen, Helsingborg, Sverige.
Toldassistent Schaeltz, København.
Læge Schou, Holbæk.
Elektriker Sparre, Køge.
Lærer Slettebo, Hillerød.
Adjunkt Simonsen, Sorø.
Overlæge Strandgaard, Roskilde.
Assistent Teudt, København F.
Stud. med. Thiesen, Roskilde.
Rentier Weis, Hellerup.
Student Fl. Weis, Brøndsteds-Allé 7.
Fuldmægtig West, København.
Overkirurg, Dr. med. Wessel, Kbhvn.
Chr. Winther, København.
Kgl. Operasanger Wiinstedt, Kbhvn.
Student Wollf, København.
Dyrlæge Wollesen, Sterrede, Rude.

Ialt 66 Medlemmer.

Naturhistorisk Forening for Lolland-Falster.

Generalforsamling afholdtes i Nykøbing F. 13. Maj. Bestyrelsen genvalgtes. Det vedtogss at nedsætte Kontingentet til 3 Kr. fra 1924. Holdere af „Flora og Fauna" gennem Foreningen betaler 2 Kr. mere.

Ekskursionerne fastsattes til: $^5/_6$ Sakskøbing-Kungerup, $^{17}/_6$ pr. Bil fra Nykøbing til Møens Klint, $^1/_7$ til Vintersbølle-Vordingborg og $^2/_9$ til Vennerslund (pr. Motorbaad fra Nykøbing); desuden en Svampetur.

Særlig til Vordingborg-Vintersbølle kunde det tænkes, at Medlemmer af den sjællandske Forening vilde deltage; saafremt de melder sig i Forvejen, skal de faa nærmere Meddelelse, og de er meget velkomne.

Plantenotitser. Paa en foregaaende lille Ekskursion til det allernærmeste Lolland saas bl. a.: Vaar-Star (*Carex verna*), Trekløvet Stenbræk (*Saxifraga tridactylites*), Vand-Karse (*Cardamine amare*), Fliget Ærenpris (*Veronica triphylla*), Vaar Brandbæger (*Senecio vernalis*) og Mandel-Pil (*Salix amygdalina*) ♂.

Paa Generalforsamlingen vedtoges det at søge gennemført en Undersøgelse af de halveløse Padders og Slangernes Udbredelse paa Lolland-Falster.

L. Kring.

Opfordring. Kendskabet til de forskellige Frøers og Slangers Udbredelse i Danmark er langt fra saa godt som ønskeligt. Her paa Lolland-Falster findes vist alle Arter med Undtagelse af Løgfrøen. Snogen og Hugormen findes hist og her, og der er desuden en Mulighed for, at Glatsnogen eller Hasselsnogen, som den ogsaa kaldes, der kun bestemt vides fundet et Par Steder i Landet, kan findes; den kan nemlig forveksles med Hugormen.

Naturhistorisk Forening for Lolland-Falster har besluttet at søge foretaget en Undersøgelse over de nævnte Dyrs Forekomst her i Stiftet, og vi tillader os herved at opfordre alle, der mener sig i Stand til at yde et Bidrag til dette Arbejde, til at indsende Meddelelser og saa vidt muligt selve Dyrene: Frøer, Haletudser og særlig alle Slanger, der ikke er den almindelige Hugorm, til Latinskolen i Nykøbing F., hvor Bestemmelserne vil blive foretaget og indsendt Materiale af Interesse blive behandlet til Opbevaring.

Paa Foreningens Vegne:

L. Kring,

Lærer, Nykøbing F.

Naturhistorisk Forening for Jylland.

Ekskursionsberetning. Ekskursionen til Aabenraaegnen den 3., 4. og 5. Juni forløb, selv om Vejret af og til saa noget truende ud, paa den allerbedste Maade, takket være det gode Arrangement fra Hr. Lærer Koefoeds Side og den store Venlighed og Gæstfrihed, der vistes de tilrejsende Deltagere af deres Værter: Hr. og Fru Overlærer Thau og d'Hrr. Lærere Koefoed og Lund med Fruer.

Ekskursionen talte en Snes Deltagere, deriblandt flere Lærerinder og Lærere fra Statsskolen og Kommuneskolen i Aabenraa, hvilket i ikke ringe Grad bidrog til, at Ekskursionen forløb saa udmærket

1. Dag. Deltagerne tog med Toget gennem Løjtland til Nørby St. og spadserede derfra til Runde Mølle. Her gjorde man et længere Ophold og delte sig i flere Grupper; nogle botaniserede, andre undersøgte de stærkt rindende Vandløb, og atter andre studerede det Fugleliv, der rørte sig i Skovene og ved Dammene. Fra Runde Mølle gik Turen til den lille Ø Kalø i Genner Fjord og derfra videre langs med Kalø Strand til Sønderballe Skole, hvor Lærer Termansen, der havde været Fører paa en Del af Turen gæstfrit aabnede sit Hjem for Deltagerne og beværtede dem med Kaffe. Senere fortsattes til Genner og Knivsbjerg, og paa Vejen dertil besaa man en Køkkenmødding i Nærheden af Stranden. Om Aftenen vendte Deltagerne tilbage til Aabenraa.

2. Dag tog man med Damper til Eliselund ved Sydsiden af Aabenraa Fjord. Det meste af Dagen tilbragtes ved Bredden af den smukt beliggende Age Sø og i Skovene omkring denne. Der note-

redes en Del sjældnere Planter og toges flere „gode" Insekter; ogsaa her var der et ret rigt Fugleliv. Om Aftenen holdtes Generalforsamling paa „Folkehjem" i Aabenraa, hvorefter Deltagerne og deres Værter samledes til fælles Kaffe og tilbragte nogle hyggelige og fornøjelige Timer sammen.

H. P. Hansen. fot.

Deltagerne i Aabenraa-Ekskursionen (Lærer A. Chr. Thomsen og Lærerinde Frk. Ramsing mangler). Fot. paa Kalø i Genner Fjord.
Fra venstre, staaende: Lærer Termansen, Læge Høeg, Lærer V. Sigfred Knudsen, Lærerinde Frk. Pedersen, Lærer J. Kr. Findal, Lærerinde Frk. Basballe, Lektor Wang, Overlærer Thau, Lærerne Elholm, H. Rasmussen, P. M. Pedersen, Sv. T. Koefoed, Konservator & Museumsforst. H. P. Hansen.
Siddende: Biblioteksassistent Otto Esben-Petersen, Seminarielærer Albert Jensen og Viceinspektør, Borgmester Esben-Petersen.

3. Dag. Botanikerne tog med Lærer P. M. Pedersen til Bodum og Egnen deromkring, medens de andre tog til Sundeved eller til Hoptrup, og derefter fandt Hjemrejsen Sted. Alle var enige om at beundre den storslaaede og skønne Natur, der særlig kom til sin Ret set fra Knivsbjerg og Eliselund.

J. Kr. Findal og *V. Sigfred Knudsen.*

Generalforsamlingen. Lærer Koefoed dirigerede. Formanden aflagde Beretning og nævnte herunder, at Foreningen havde beholdt sit Statstilskud ubeskaaret. Han opfordrede indtrængende Medlemmerne til at skaffe Tilgang af nye Medlemmer. Konservator Hansen, Herning, foreslog, at unge læsende Mennesker paa Seminarier og Gymnasier fik Adgang til at blive Medlemmer for et mindre — f. Eks. halvt — Kontingent. Toges til Efterretning.

Seminarielærer Albert Jensen, Jelling, pegede paa Nødvendigheden af, at langt flere blev bekendt med, at der et Tidsskrift, der hedder „Flora og Fauna".

Kassereren gennemgik det reviderede Regnskab, som enstemmigt godkendtes.

Til Bestyrelsen genvalgtes Lærer J. Kr. Findal og Lærer A. Chr. Thomsen.

I Stedet for Viceinspektør, Borgmester Esben-Petersen, der bad sig fritaget for Redaktionshvervet, valgtes Lærer V. Sigfred Knudsen. Formanden bragte Hr. Esben Petersen en hjertelig Tak for det store og værdifulde Arbejde, han gennem mange Aar havde udført som Redaktør af „Flora og Fauna". Forsamlingen gav enstemmig sin Tilslutning til Formandens Udtalelse.

Lærer Christiansen, Svingelbjerg. genvalgtes til Revisor.

Derefter hævedes Generalforsamlingen. Bestyrelsen konstituerede sig med J. Kr. Findal som Formand, M. Cartens som Næstfmd. og V. Sigfred Knudsen som Kasserer.

J. Kr. Findal.

Optegnelser fra Aabenraa-Ekskursionen.

Fugle. Der noteredes ialt 42 Arter; men da det væsentlig var alm. forekommende Fugle, vil en Opramsning være overflødig. Ved Runde Mølle er Dammene omkranset af Skov og Krat, og da Stedet ligger lunt, er det kun naturligt, at Fugle — navnlig Smaafugle — synes godt om at være der. Ved Mølledammene var der da ogsaa stærk Fuglesang. Bogfinke, Solsort, Havesanger, Løvsanger og Munk var de mest ihærdige. Af og til hørtes Gransangerens fornøjelige: tjip—tjap—tjapp. Paa Vejen til Kalø saas Jernspurv (Brunelle) og Gærdesanger (Gøgemoder). Den sidste var saa optaget af at sørge for Mad til sit Afkom, at den ikke havde Tid til at foredrage sin morsomme Sang, der minder om et Møllehjuls Klapren, for os. Ved Stranden saas enkelte Hættemaager og Dværgterner; en Fiskehejre stod ude i Vandet, der gik den til Bugen, og spejdede efter Fangst; saa stille stod den, at flere af Deltagerne vægrede sig ved at tro, at det virkelig var en Fugl, og følte sig først overbevist, da de havde set den i Kikkert.

Ogsaa i Granplantagen paa Knivsbjerg var der livlig Fuglesang; men her var Drossel og Nattergal de mest dominerende, og naar de to Mestersangere ret tager fat, er det vanskeligt for dem med den mindre kraftige Stemme at blive hørt.

Ved Age Sø fik Deltagerne Lejlighed til at høre Gærdesmuttens smukke, meget kraftige Sang, Gulbugens dejlige, rigt afvekslende Toner og Rørsangerens stille Jubel ved Søbredden. Ogsaa her hørtes af og til det gemytlige: tjip—tjap fra Gransangeren. Paa Søen saas ikke andre Fugle end 6—7 Stk. af den

store Lappedykker; en Hun saas paa sin svømmende Rede inde mellem de endnu tynde Tagrør. Rovfugle ser man desværre saa sjældent nu om Dage; paa Turen saas kun en enkelt Musevaage.

I Hoptrup opholdt jeg mig et Par Timers Tid paa en krat- og skovklædt Skraaning, og Mage til Smaafugleliv som det, der udfoldede sig her, faar man kun sjældent Lejlighed til at iagttage. Neden for Krattet er der Eng med en rislende Bæk og bag Engen Skov. Her kappedes Solsort, Drossel og Nattergal, og i Krattet var der en saadan Syngen og Kvidren, at jeg havde svært ved at skille de enkelte Arters Sang fra Fællessangen.

Bogfinkerne var særdeles ihærdige, og Gulspurvene hjalp efter bedste Evne til med at forstyrre de „rigtige" Sangeres „Melodier" for mig. Blaamejser og Halemejser — af de sidste var der mange — fór fra Træ til Træ kvidrende og urolige som altid. Irisk og og Svenske (Grønirisk) blandede sig ogsaa i Koret. Hvor mange egentlige Sangere (Sylvier) der fandtes her, fik jeg desværre ikke Rede paa; men Løvsanger, Tornsanger, Munk, Gærdesanger og Gulbug var der da. Gærdesmuttens klare Toner lød næsten uafbrudt, og den yndefulde lille Rødhals med de store, klare Øjne smuttede stilfærdigt om paa de mest skyggefulde Steder.

Pludselig kom nogle Solsorter strygende lavt fra Engen ind i Krattet: bijk—bijk—bijk! Fare paa Færde! Sangen forstummede næsten helt. Højt, højt oppe svævede en Flok store Rovfugle — Musevaager sikkert — i vide, elegante Kredse og Skruelinier. De tænkte næppe paa at fortrædige de bange Smaafugle i Krattet, men nød Livet og det smukke Vejr paa deres Vis.

V. Sigfred Knudsen.

Biller. For en Billesamler bliver Foreningens Exkursioner ofte mere Orienterings- end Samleture; skal man følge Trop med Botanikere og Sommerfuglemænd, bliver der ikke Tid til at opsøge de mere skjulte Dyr, og da det daarlige Vejr ikke egnede sig til Kætsning, gav første Dag mig kun ringe Udbytte.

Andendags-Udflugten til Hostrupskov gav mig derimod Lejlighed til at blive længere Tid paa et enkelt Sted, hvor jeg anvendte en stor Del af Tiden til Undersøgelse af en enkelt gammel Egestub, der husede den store smukke Heteromer *Melandrya caraboides* L. i Antal; enkelte Eksemplarer fandtes under Barken, de fleste i Gange i det haarde Ved. Foruden nævnte Art fandtes mange andre Dyr i Stubben: *Leptusa ruficollis* Er — *Catops picipes* F. — *Rhizophagus bipustulatus* F. — *Cryptophagus dentatus* Hbst. — *Dacne bipustulata,* Thunb. — *Latridius nodifer* Westw. — *Mycetophagus quadripustulatus* L. og *atomarius* F. — *Cis boleti* Scop — *Trixagus dermestoides* L. — *Ectinus aterrimus* L. — *Scaphidema metallicum* F. og *Pyrochroa coccinea* L., de fleste af disse i større eller mindre Antal. Denne Liste kan

maaske give et Indtryk af, hvor rigt Dyrelivet kan være i en saadan enkelt Stub. — For en Samler betaler det sig ofte bedre at anvende megen Omhu paa Gennemsøgning og Sigtning af et saadant enkelt godt Objekt end at gaa hurtigt fra det ene til det andet.

Af andre Biller skal jeg nævne *Agathidium badium* Er. i Antal foruden en Del andre Svampedyr, deriblandt *Gyrophaena laevipennis* Kr. og *Gyrophaena gentilis* Er., hvilke to Arter, der af Johansen betegnes som sjældne eller meget sjældne, sikkert er ret almindelige i den sydlige Del af Jylland.

N. Høeg.

Planter. Alm. Maanerude, Skoven ved Genner Strand. Elfenbens-Padderokke, m. alm., Lund-P., Skoven ved Eliselund. Blaagraa Siv, Age Sø, en enkelt Tue, der mærkværdigvis voksede i Vandet. Stor Frytle, i Mængde i Skovene. Skov-Stilkaks, Skrænt ved Genner Strand. Eng-Rævehale, i stor Mængde paa Enge ved Havnen og fl. St. ved Veje. Liljekonval, Firblad, Tyndakset Gøgeurt, Ægbladet Fliglæbe, Bredbladet Hullæbe, Gulbrun Rederod, Avnbøg, Opret Hønsetarm, Skov Fuglegræs, Skov Fladstjerne, Stolthenriks Gaasefod, flere Steder nær beboede Steder. Uldhaaret Ranunkel, Svaleurt, i Landsbyen Sønderballe. Vandkarse, Løgbærende Tandrod, alm. Glat Taarnurt, Skov-Løgkarse, m. alm. paa Skrænter og i Hegn. Alm. Vinterkarse paa Græsmarker. Smuk Perikum, Bjerg P., Skoven ved Eliselund. Firevinget P., Runde Mølle. Storbladet Lind, Skoven ved Eliselund, efter al Sandsynlighed vildtvoksende. Alm. Katost, i Landsbyer, men ikke hyppig. Pyrenæisk Storkenæb, et Par Steder. Springbalsamin, Tandbladet Løn, Ær, hyppig. Benved, Kristtorn, alm. Smaabladet Milturt, Runde Mølle. Stikkelsbær, Alm. Kræge, i Hegn v. Aabenraa. Sødbladet Astragel, Liden Fugleklo, paa Skrænter og sandede Marker. Gærde-Vikke, alm.; Eksemplarer med rent hvide Kroner ved Genner Strand. Sort Fladbælg, Skrænt ved Genner Strand, i Selskab med Skov-F. og Krat-F. Vaar-Vikke, Kalø, Høj Stenkløver, Genner Strand. Gyvel, Knivsbjerg. Spidsbladet Steffensurt, Skoven v. Genner Strand. Hestehale el. Vandspir, Gærde-Kørvel, Kalø. Vand-Klaseskærm, Liden Sommerkonval, Blaabær, kun i Skoven v. Genner Strand. Storblomstret og Hulkravet Kodriver, Knoldet Brunrod, Bjerg-Ærenpris, Skov-Kohvede, Skoven ved Genner Strand. Krybende Læbeløs, alm. Barsvælg, alm. Kransbørste, Nældebladet Klokke, alm. Bredbladet K., Aksbærende Rapuntsel, m. alm. Lyng-Snerre, Runde Mølle. Tandfri Vaarsalat, Kalø. Tvebo-

Baldrian, Glat Burre, Skov-B., Kaal-Tidsel, Bakke-tidsel, Genner Strand. Hvid Hestehov, Rejnfan, Vaar-Brandbæger, alm. paa Marker. Vand-B., Alm. Gyldenris, Sol-øje Alant, Genner Strand. Bredbladet Høgeurt *(Hieracium boreale* Fr.), Skoven v. Eliselund. Blod-Kløver. — I et Par Moser ved Bodum saas: Forlænget Star, Knippeakset S., Traad S., Langbladet Ranunkel, Lyng-Snerre, Klokkelyng, Rosmarinlyng, Revling og Skedestraaet Kæruld. Ved Landevejen til Haderslev, lidt Nord for Aabenraa, voksede Spansk Jordbær forvildet.

P. M. Pedersen.

Sammen med nogle fugleinteresserede Deltagere gik jeg langs Genner Strand. Blandt disse var Lærer Findal, og han fortalte, at han havde fundet en Alant-Art der i Nærheden, da han sidst besøgte disse Egne. Ved et lille Væld, der bevirkede, at Strandbredden paa det Sted var meget fugtig, fandt vi den. Seminarielærer Albert Jensen bestemte den til Strand-Alant.

V. Sigfred Knudsen.

Medlemslisten. Ny Medlemmer:

Lærer Skipper Nielsen, Dr. Margretesvej 19, Aarhus.
Ungdomsskolen i Jebjerg (Landbrugskandidat Rasmussen).
Biblioteksassistent Otto Esben-Petersen, Silkeborg.
Seminarielærer, cand. phil. E. Bjerre, Aabakken, Silkeborg.
Lærerinde Frk. Ramsing, „Bakkehuset", St. Jørgensgaard, Aabenraa.
Konservator-Elev Leo Norup, Herning.

Fra Redaktionen. Artikler og Meddelelser til „Flora og Fauna" bedes sendt til ***V. Sigfred Knudsen,*** Villa „Fyen", Aarhus.

Ekskursion til Ulstrup ved Langaa den 19. August (Sandmarker, Lyngbakker, Krat, Engdrag, Aaløb). Mødested Ulstrup Station Formd. Kl. 10^{08} ved Togets Ankomst **Øst** fra.

Bestyrelsen.

Litteratur.

Henning Weis: Kærhøge. G. E. C. Gads Forlag 1923. 10 Kr. Det er med Glæde, man ser Weis's Bog om Kærhøge, men ogsaa med Vemod, naar man tænker paa, at det skulde blive den unge Forfatters eneste Arbejde. Energisk og velbegavet som han var, kastede han sig med Iver over sit Studium som Forstmand og tog en fortræffelig Eksamen, havde samtidig faaet Tid til at dyrke Ornithologien, i hvilket Fag man ogsaa havde Grund til at vente sig meget af ham.

Men snart efter Eksamen blev han syg, levede vel endnu i over 3 Aar, men berøvet Arbejdsevnen, og døde i en Alder af 30 Aar.

Ved hans Død fandtes Manuskriptet til Bogen om Kærhøgene næsten færdigt, og hans ypperlige fotografiske Optagelser af disse Fugle fandtes i stort Tal. Et Tilskud fra Carlsbergfonden har gjort det muligt til en overkommelig Pris at faa Bogen frem; Udgive'sen er besørget af Magistrene P. Jespersen og Å. Vedel Tåning, der begge havde staaet den afdøde Forfatter nær. Saavel Udgiverne som Forlaget har Ære af den overordentlig smukke Maade, hvorpaa Bogen fremtræder; i stort Kvart, trykt paa Illustrationspapir, der lader de ypperlige Reproduktioner, hvoraf mange er Helsidesbilleder, komme til deres Ret.

Naturligvis er Kærhøgene, selv indenfor Ornithologernes snævrere Kreds noget meget specielt, men det specielle er her gjort saa almènt og let tilgængeligt som nogensinde. De to Arter, der behandles, er Rørhøgen (*Circus æruginosus*) og Hedehøgen (*Circus cineraceus*). Ældre Jægere og naturinteresserede vil mindes den Tid, da Rørhøgen var en afmindelig Fugl her i Landet; nu er den næsten udryddet her, fortrængt fra saa godt som alle de Egne, hvor den før var almindelig, og yngler kun enkelte Steder. Til Gengæld er Hedehøgen trængt ind, og er i store Dele af Midt- og Vestjylland blevet en særdeles almindelig Fugl. Under det møjsommelige og langvarige Arbejde med at faa fotografiske Optagelser af de to sky Arter har Forfatteren haft god Lejlighed til paa allernærmeste Hold at se, hvordan Fuglene bærer sig ad, lige fra deres Ankomst om Foraaret, igennem hele Yngletiden og til de rejser. Alt dette er beskrevet paa en jævn og fornøjelig Maade, som enhver kan have Glæde af at læse om. Og hertil kommer de ca. 40 fortræffelige Billeder, der viser os Kærhøgenes Liv. Man ser de gamle Fugle rugende, nærmende sig Reden med Føde, madende Ungerne, beskyttende dem mod Regn osv. Og ikke mindre interessant er det at iagttage Ungernes Liv fra ganske spæde til de er fuldvoksne.

Vor naturhistoriske Litteratur har næppe noget smukkere og mere tiltalende Værk, og det staar ikke tilbage for det ypperste, der er præsteret i Udlandet paa dette Omraade. Enhver vil kunne have Glæde af Bogen, og hvis en Lærer har nogen Interesse for Fuglene eller blot for Naturen, synes jeg, det maatte være morsomt at have en Bog som denne i Skolen og vise Børnene den; det vilde være en Anskuelsesundervisning af den fortræffeligste Art.

O. Helms.

Mindre Meddelelser.

Afslaaet Angreb. En Sommerdag for en Del Aar siden blev jeg i Hestehaven ved Kalø Vidne til følgende dramatiske Optrin. Lidt foran mig paa Skovvejen saa jeg pludselig en stor, sort Skovsnegl rejse

Forkroppen højt op og bevæge den skiftevis til Siderne med en for en Snegl usædvanlig Hurtighed. Det viste sig, at den var blevet angrebet af to store Læderløbere, der ganske ugenert begyndte at æde af dens Bagkrop. Efter at have taget et Overblik over Situationen, strakte Sneglen sig vældigt ud og gled saa ned over sin egen Bagkrop og de to frække Stimænd, mens den afsondrede en Masse Slim. Dette gentog sig flere Gange, indtil de to Biller var i den Grad syltet ind i en stor Slimklump, at de var aldeles hjælpeløse. Efter denne Bedrift gled Sneglen videre med rolig Værdighed, efterladende Billerne til deres Skæbne.

Jeg forbarmede mig imidlertid over de to Røvere, hvad de jo egentlig ikke havde fortjent, og befriede dem ved Hjælp af en Pind for det meste af Slimen, saa de igen kunde bevæge Lemmerne.

Aarhus, 1923. *Hans L Andersen.*

Hvad man kan tage „paa Lys". I Sommeren 1922 var Vejret ikke altid lige gunstigt for Entomologerne, idet man ofte Dage igennem af det ustandselige Regnvejr blev tvunget til at holde sig inden Døre.

Særlig slemt var det maaske paa Lolland, hvor jeg boede i Kættinge tæt ved Nysted. En Aften, den 30. Juli, da det som sædvanlig regnede, kom jeg tilfældigvis med paa et Dyrlæge-Natbesøg paa en Bondegaard i Merritslev. Klokken var da henad 12. Vejret var ganske lunt, det var meget mørkt og regnede jævnt.

Da vi naaede Bestemmelsesstedet, gik jeg paa Opdagelsesrejse i Gaarden, og snart fangedes min Interese af en sand Rigdom af Sommerfugle paa en hvid Væg, der var stærkt belyst af en elektrisk Lampe. Jeg fik stablet nogle Kasser oven paa hinanden og begyndte nu til stor Moro for Folkene paa Gaarden at gøre Fangst, og den var slet ikke saa daarlig endda, thi ganske vist var det mest almindelige Arter, der sad paa og fløj ved den belyste Mur, men enkelte gode Ting fandtes der ogsaa, f. Eks.: *Pterostoma palpina* ♂, *Moma orion* ♂, *Tephroclystia oblongata* ♂, *Cleoceris viminalis* ♂, og endelig en ♂ af *Arctia caja* af en ejendommelig Varietet med orangegule Bagvinger, der kun helt inde ved Roden har lidt af den oprindelige røde Farve. Sømmen er helt mørk baade paa For- og Bagvinger, selv i Forvingernes Indervinkel, hvor den ellers plejer at være hvid. Pletterne paa Bagvingerne er mørkere end sædvanlig og gaar i Indervinkelen helt ud i Sømmen. De ser ud, som om de var lavet med en daarlig Pen, der har spruttet og efterladt en Mængde sorte Stænk. Paa Undersiden findes intet rødt. Den ser ud, som om den var dækket af et Lag lergult Støv, hvorigennem Tegningen kun svagt ses.

Paa Væggen var der ogsaa en Mængde Ringspindere, og da jeg fortalte Folkene det, var de snart travlt beskæftigede med at slaa ned for Fode. Da de ikke var større Kendere, maatte ved samme Lejlighed en Del Smutugler lade Livet.

Helge Hansen.

Dammen voksede snart til, de næste Aar var den til Tider næsten udtørret, baade *L. stagnalis* og *palustris* fandtes dog endnu i 1916 og 17 i ret stort Antal og af samme Størrelse som før; nu er Dammen tør det meste af Sommeren; men endnu kan *L. palustris* og Skivesneglene findes i ringe Antal.

Med Hensyn til Farve var der en Del Forskel mellem *L. stagnalis* i den store og i den lille Dam. I den store Dam var Pigmenteringen (grønt-gult-brunt) ringere, Dyrene ret lyse; i den lille Dam var Pigmenteringen stærkere, Dyrene langt mørkere, og svarende hertil var ogsaa Skallerne mørkere, de øverste Vindinger endog helt sorte. I al Almindelighed synes dette Forhold at kunne paavises; i større og dybere Vand med skyggende Overvegetation er *L. stagnalis* lysere baade i Huden og Skallen, i mindre Vande med stærk Udsættelse for Lys bliver Pigmenteringen stærkere og Skallerne mørke indtil sorte. Dog har vi ogsaa fra smaa, men af Træer og Buske stærkt overskyggede Vande Dyr med sorte Skaller. Delvis synes den sorte Farve ogsaa at skyldes Paavirkning fra Vandet, idet den tildels synes at hidrøre fra ydre Aflejringer.

6. *Amphipeplea glutinosa* Müll. („Slimhornet") har vi ret talrig, men ikke i særlig store Individer fra Grøfter i Virklund, desuden toges den et Par Aar i stort Antal og i noget større Eksemplarer — 10 mm — i et afspærret Stykke Aa ved Ry (Skærsaa). Paa det sidste Sted synes den nu uddød.
7. *Physa fontinalis* L. er talrig og almindelig ved Søkanterne i Grøfter og Vandhuller med Plantevækst. Fra en enkelt Søkrog har vi den i en Størrelse af 10—11 mm; de fleste Steder er den mindre.
8. *Aplexa hypnorum* L. forekommer i Grøfter ved Hattenæs (Silkeborg) og har her den almindelige Størrelse. Desuden er den i et Par Aar taget ret talrig i en Grøft i Ry Mølles Enge; men Dyrene er her meget smaa, de største Skaller maaler 4 mm, de har 5 Vindinger — for den almindelige angives 6. Om det er en Dværgform, eller om vore Individder ikke har været udvoksne, tør vi ikke afgøre.

   I Universitetets Samling findes en enkelt Skal af en kortspiret *Aplexa,* var. *perrissiana* Dup., som efter Etiketten er taget af Larsen ved Ry Mølle 1823. Trods en Del Søgen har vi fra Ry kun den omtalte Hungerform.

II. ***Planorbinae*** (Skivesnegle).

9. *Planorbis umbilicatus* Müll. er meget almindelig. De største — 17—18 mm — har vi fra ofte ganske smaa Mosehuller; ved Søkanterne, i Grøfter og i Vandpytter, som af og til tørrer ud, optræder den i mindre Former. Var. *submarginatus* Jan. flere Steder sammen med Hovedformen.
10. *Pl. carinatus* Müll. er alm. paa lignende Steder som foregaaende. Størrelsen indtil 11 mm.
11. *Pl. vortex* L. lignende Steder som foregaaende, i Grøfter er den ofte meget talrig, de største indtil 10 mm.
12. *Pl. contortus* L. er alm. i stille Vand især i Grøfter, ofte meget talrig. Størrelsen 4—5 mm.
13. *Pl. albus* M. I enkelte Damme og ved Søkanter er den taget med svagt antydet Køl. 4 mm. I Ry Møllesø er der ved Skrabning paa 3 Meters Dybde taget en lidt større Form, 5 mm med skarp Køl og hindeagtig Bræmme. Formen *hispidus* Drap findes i Brassø, Silkeborg Langsø, Uglsø og Avnsø.

    Var. *lemniscatus* Hartmann er i Sommeren 1914 taget i Kanten af Birksø i nogle faa Eksemplarer, Størrelsen 6 mm. Bestemmelsen skyldes Dr. A. C. Johansen, som oplyser, at han har taget denne Varietet ved Furesø, men at den ellers er ukendt i Danmark.
14. *Pl. complanatus* L. forekommer i alle Søerne, desuden er den ofte meget talrig andre Steder, f. Eks. i Grøfter.
15. *Pl. nautileus* L. baade forma *spinolosus* Clessin og *cristatus* Drap har vi fra enkelte Søer og en større Dam.

III. ***Ancylinae.***

16. *Ancylus fluviatilis* Müll. I mindre eller større Bække, desuden fra Silkeborg Langsø og Knudsø.
17. *A. lacustris* L. er allevegne alm. paa Vandplanter.

IV. ***Paludinadae.***

18. *Paludina contecta* L. kendes fra Aaløbet ved Papirfabrikkens Have og var tillige almindelig i den nu tildækkede Kanal ved Silkeborg Havn. Oven for Silkeborg er den ikke funden.
19. *Bythinia tentaculata* L. forekommer næsten overalt, hvor der er Snegle; den største Form — var. *producta* Mke — L. 15, Br. 8 mm., har vi fra Skærsbæk (Afløbet fra Vessø til Gudenaa).

20. *B. leachi* Shepp. er ogsaa alm. Et meget stort Eksemplar — L. 8, Br. 5 mm — med 6 Vindinger og dybt udskaarne Sømme (var. *troscheli* Paasch) er taget paa samme Sted som den store Form af foregaaende Art.
21. *Hydrobia Scholtzi* A. Schm. Denne lille Snegl er herfra hidtil kun taget i eet Eksempl. i Uglsø ved Silkeborg.

V. ***Valvatidae.***

22. *Valvata piscinalis* M. forekommer baade i Søerne, Aaerne og de mindre Vande. Skallerne varierer ret stærkt i Højde. Var. *antiqua* Swb. har vi fra Søerne.
23. *V. cristata* M. er alm. i hele det undersøgte Omraade.

VI. ***Neritinidae.***

24. *Neritina fluviatilis* L. er alm. i Søerne saa snart der er Stenbund. En Snes Skaller af den er funden i Fuglegylp — Kragegylp i Rye Mølleskov.

Najaderne.

Heraf er der i vore Vande fire Arter: *Unio pictorum* L., *U. tumidus* Retz., *Anodonta cygnea* L. og *A. complanata* Ziegl. De forekommer i selve Aaen lige fra Mossø til Silkeborg som og i Søerne. Af Søer uden for vort egentlige Omraade, men med Tilløb til Gudenaa, har vi haft Lejlighed til at undersøge Ring Sø ved Brædstrup, Bryrupsøerne og Hinge Sø ved Kjellerup. I Ring Sø, hvor Vandet er uklart, og som optager Kloakafløb fra Brædstrup, har vi kun fundet *A. cygnea piscinalis;* i Bryrupsøerne som i Hinge Sø derimod ogsaa de tre andre Arter.

Unio pictorum L. Den er almindelig i alle Søerne. Hos de unge Individer er Variationen ringe; enten man tager dem fra den ene eller den anden Lokalitet, er de ens. Men bliver Aarringenes Antal noget større — over 5—6 — er der ofte nogen Forskel paa Skalformen, selv paa samme Lokalitet. Hos nogle bevares den typiske Form med lige Overrand, svagt bøjet Underrand, regelmæssig afrundet Forende og en tungeformet Bagende, som hverken sigter op- eller nedad. Hos andre ændres disse Karakterer mere eller mindre. Det bag Hvirvlen liggende Parti kan forlænges, Underranden tabe sin svage Konvexitet og blive lige; „Næbbet" kan tabe sin Spids og blive lige afskaaret, samtidig taber ogsaa Forranden noget af sin Bueform, og hele Skallen bliver da mere firkantet: Var. *limosus* Nilsson

(Tvl. 3, Fig. 25). I sin typiske Form har vi kun faa Skaller af denne Varietet fra Mossø og fra Ravnsø, men Overgangsformer har vi fra de fleste af Søerne.

En anden Form er den, hvor „Næbbet" bøjer nedad, og hvor Underranden især i sin bageste Del bliver konkav. Var. *arca* Held (Tvl. 3, Fig. 24). „Næbbet" kan hos denne Form snart være mere spidst, snart tungeformet eller mere lige afskaaren. Mere eller mindre udpræget findes denne Form flere Steder. Paa enkelte Steder i Knudsø er karakteristiske Former af denne Type ret hyppige. Da de her kan tages paa lavt Vand, er det let at konstatere, at deres Stilling i Forhold til Bunden, som er gruset og stenet, er mere horisontal end hos den almindelige Form. Forenden er ikke helt nedboret i Bunden; til Gengæld hæfter Dyret sig saa ogsaa i nogen Grad med det nedadbøjede „Næb". Den almindelige Form af Malermuslingen staar mere lodret, med Forenden helt nedgravet og Bagenden fri. De arkuate Former er gennemgaaende betydelig mindre end de andre, og Aarringene staar langt tættere; de er aabenbart voksede op under lidt vanskeligere Kaar.

Farven er paa de unge Skaller altid gul; ogsaa enkelte helt udvoksede kan være gule; i Almindelighed er de ældre Skaller dog mørkebrune til helt sorte; de mørkeste har vi fra Bryrupsøerne; de lyseste fra den Aa, der fra Salten Langsø løber til Sønderaa.

Skaller af 75—85 mm. Længde er almindelige i alle Søerne, de største Skaller har vi fra Silkeborg Langsø og Mossø — indtil 104 mm, H. 47, men der er ogsaa i alle Søerne Skaller, som trods 10—12 Aarringe kun maaler 50 mm. Afstanden mellem Aarringene er altsaa stærkt varierende; stærkest er Væksten i Almindelighed fra det 3.-6. Aar.

U. tumidus Retz. forekommer overalt sammen med foregaaende Art, og de er paa de fleste Steder omtrent lige hyppige. Variationen i Skalformen er hos *tumidus* større end hos *pictorum*, dog synes det ogsaa for denne Art at gælde, at de unge Skaller kun varierer meget lidt.

Baade i Søerne og i de større Vandløb findes den Form, som i Tyskland opstilles som den typiske; en i Forhold til Længden — 70—80 mm — ret høj (35—40 mm) Form, baade Overrand og Underrand er buede, bagved Hvirvlerne smalner Skallen stærkt af, „Næbbet" er symmetrisk og ret spidst. (Geyer Tvl. 15, Fig. 4). Fra denne Form findes der nu jævne Overgange til den Form, som korresponderer med *limosus* hos foregaaende Art. Over- og Underrand bliver mere lige og paralleltløbende. „Næbbets"

Spids afstumper lidt, saa hele Skalformen bliver noget mere aflang — firkantet, Formen *limicolla* Mørch. (Tvl. 3, Fig. 28). Særlig fra Bryrup Langsø har vi denne Form i store Eksempl., de er taget paa ret stor Dybde. I det ydre minder disse Skaller meget om *pictorum*, men Hængslet er typisk. Ogsaa Former korresponderende med *U. pictorum* var. *arca* med konkav Underrand og nedadbøjet „Næb" forekommer flere Steder; de er dog mindre hyppige end hos foregaaende Art. (Tvl. 4, Fig. 29).

En anden Variation fremkommer, ved at Skallens Bagende forkortes, hvorved hele Skallen i Forhold til Højden og Tykkelsen bliver kort; da Over- og Underrand er stærkt buede, nærmer Formen sig noget til Ægform, minder i det ydre lidt om *U. crassus*, eller Overranden er stærkt buet og Underranden omtrent lige, Skallen bliver trekantet. Ejendommelig for disse Muslinger er ogsaa, at det foran Hvirvlerne liggende Skjold bliver bredt, kort, trekantet med Spidsen fortil. W. Israël, som har haft nogle af disse Skaller til Eftersyn, kalder den var. *parvulus* Israël, form. *brevis* Kob. De mest afvigende af disse Skaller gør et forkrøblet eller endog et rent pathologisk Indtryk, de er aldrig store — ofte meget smaa; Aarringerne er tætsiddende, men ofte talrige 8—12. Der er ret jævn Overgang til den typiske Form (Tvl. 2, Fig. 17, 19, 20, 21). Næsten fra alle Vandene har vi den korte Form; hyppigst og mest udpræget findes den i det tidligere omtalte Brændingsbælte ved Alken — Mossø; men ogsaa fra Silkeborg Langsø og Remstrup Aa haves typiske Former. Farven er hos de unge gul-graalig, hos de ældre bliver den mørkere — det grønlige Skær og de radiære Striber bevares dog ofte; de lange Former og ligesaa de korte er næsten altid mørkebrune eller sorte.

Væksten synes at være hurtigst hos Mellemformen; her er der langt mellem Aarringene; hos de lange Former er Aarringene ofte vanskelige at se, hos de korteste sidder de meget tæt.

Længde og Højde hos en Række *U. tumidus* — alle med mindst 8—10 Aarringe.

L.	H.	H./L. Index.	L.	H.	H./L. Index.
76	36	47	70	35	50
86	41	48	73	38	52
71	34	48	71	38	53
68	33	49	74	40	54
78	39	50	69	39	55

(Fortsættes til højre).

L.	H.	H./L. Index.	L.	H.	H./L. Index.
61	36	58	54	34	63
48	28	58	50	32	64
44	26	59	45	29	65
52	31	60	44	30	68
66	40	61	40	28	70
59	36	61	42	30	71
58	36	62	52	45	87

En Række Maal for udvoksne *U. pictorum* viser langt mindre Variation.

I Universitetets Samling findes ved 2 Skaller af *U. crassus* en løs Etikette, hvorpaa er noteret „in piscina prope, Rye Mølle". Skallerne og Sedlen er fra Lassens Samling, og rimeligvis foreligger der her en Etiketteforbytning. Vandene ved Rye Mølle passer ikke rigtig for *U. crassus*, og nu findes den ikke der; den vilde næppe være undgaaet vor Opmærksomhed.

Anodonta cygnea L. Den rige Variation i Skalform og den samtidige Mangel af mere faste Holdepunkter — Hængsel, Hovedskulptur — for en Inddeling har bevirket, at Dammuslingen er bleven Samlerens Smertensbarn og bedste Tidsfordriv.

Hos Westerlund finder man Beskrivelse af og Navn paa henved 400 forskellige Former — selv er han Autor til de fleste af dem — af denne Musling, som, hvad Dyrets anatomiske Bygning angaar, synes at være den samme, hvilken Form end Skallen har.

For Oversigtens Skyld er en vis Inddeling efter Skalform dog nødvendig. Vi følger her Clessin og Israël og opstiller følgende Formgrupper.

1. *A. cygnea cygnea* L. Store, høje, tyndskallede Former fra Damme oftest med Dyndbund.
2. *A. cygnea cellensis* Schrøter. Store, lange, mere eller mindre tyndskallede Former fra stillestaaende eller rindende Vand med Dyndbund og Planteslam.
3. *A. cygnea piscinalis* Nilsson. Mellemstore, høje Former med opstigende, sammentrykt Bagrand, noget firkantede; de forekommer baade i strømmende og i næsten stillestaaende Vand.
4. *A. cygnea anatina* L. Mindre, ofte noget uregelmæssige, Hungeformer af *piscinalis* fra mindre, oftest strømmende Vande.
5. *A. cygnea lacustrina* Clessin. Ægformede, firkantede, tykskallede Former fra større Søer, paa lavt Vand med stærkt Bølgeslag.

Med Hensyn til Tykkelsen, den bageste Halvdels Længde og Bøjning opad eller nedad og med Hensyn til Farve og andet frembyder enhver af disse Former igen mange Variationer. Køn, Alder og Vokseplads har her sin Betydning.

A. cygnea cygnea har vi ikke fra vore Vande; men de andre Formgrupper er alle repræsenterede.

Let at udskille er *cellensis*-Formen; den karakteriseres ved sin Langstrakthed, sin lige Overrand og sine tyndere Skaller. Vi har ingen Anodonta, om hvilken vi kan være i Tvivl, om det er en *cellensis* eller ikke. Skallen kan være noget mere eller mindre buget, den bageste Halvdel kan være noget længere eller noget kortere, bøje lidt nedad eller lidt opad (Snabeldannelse), men større Variationer viser Formen ikke her. Den findes i Søerne, men ogsaa i Aaløbene. De største har vi fra en Grøft, som forbinder den lille Potsø med Ørnsø. Den største Skal har L. 155, H. 73 mm, og svarer ganske til Fig. hos Israël og Geyer.

Fra de fleste Søer har vi Størrelser paa omkring 120 mm; og havde vi i større Maal brugt Skraber, vilde vi nok have haft flere af de anseelige Stykker; de findes mest i dyb Dyndbund, hvor de ved Dykning er vanskelige at tage.

Som Modsætning til denne, som det synes os let kendelige og ret faste Form, staar en anden Gruppe: De korte Skaller med opstigende Bagrand. Denne Gruppe varierer stærkt; inden for denne rummes de tidligere beskrevne *piscinalis*-, *anatina*- og *lacustrina*-Former med mellemliggende Overgangsformer. Derimod har vi ingen Overgange mellem denne Gruppe og *cellensis*. Den typiske *piscinalis*-Form med den stærkt stigende Overrand og det sammentrykte Skjold, har vi fra Søerne og nogle af Aaløbene; flere Steder findes den sammen med *cellensis*. De større af dem er af 85—95 mm L. og 55—60 mm H. Sammen med dem, men da især i Aaløb med stærkere Strøm, findes saa mindre Former, hvor Skjoldet taber noget af sin Karakter, og hvor Skallen bliver mere æg-kugleformet, *anatina*-Formen (Tvl. 4, Fig. 31).

Til *piscinalis*-Gruppen maa ogsaa regnes var. *lacustrina* Cl. (Tvl. 2, Fig. 23). I det før omtalte Brændingsbælte ved Alken findes den i stort Tal paa lavt Vand. Den har opstigende Overrand, stærk konvex Underrand, For- og Bagrand er afrundede; hele Muslingen ægformet uden skarpe Hjørner, det foran Hvirvlen liggende Stykke er relativ kort, den er tykskallet, lystfarvet og hurtigt voksende; stor Af-

stand mellem Aarringene. L. 85—90 mm, H. 55—60 mm, T. 30—35 mm. Den findes paa det nævnte Sted sammen med *A. complanata*, den korte *tumidus*-Form og den tidligere omtalte *L. stagnalis* var. *lacustrina*. Andre *cygnea*- eller *piscinalis*-Former forekommer ikke paa den Plads. Ogsaa paa andre Steder i Mossø som ved Emborg og i Gudensø forekommer denne *lacustrina*-Form, men her med Overgange til andre *piscinalis*-Former.

Denne Inddeling af Dammuslingen i to vel adskilte Former (eller maaske Arter — en Opfattelse, som hævdes af Haas), den kun lidt varierende *cellensis* og den mangeformede *piscinalis* hviler kun paa Betragtningen af udvoksne eller halvvoksne Individer. Om det ogsaa paa de unge 1—3-aarige Skaller er muligt bestemt at skelne mellem de to Former, kan vi ikke udtale os om. Vort Materiale af unge Skaller er i saa Henseende noget mangelfuldt.

A. complanata. Ziegler. (Tvl. 2, Fig. 22). Om dens Selvstændighed som Art synes alle enige. Dyret er anatomisk forskelligt fra *cygnea*. Glochidierne er forskellige, og de unge Skaller har hos *complata* deres ejendommelige Hvirvelskulptur. Af enkelte opstilles den som en egen Slægt. Phyllogenetisk skulde den være den af Anodontaerne, som staar *Unio* nærmest. Som Unioslægten lever den bedst i strømmende Vand. Den er sjældnere end *A cygnea*. Den forekommer i de større mellemeuropæiske og en Del af de nordligste Floder. Dens spredte Forekomst og dens lidet varierende Skalform har givet den en vis Plads i Zoogeografien, og den har ydet god Hjælp til Tydningen af de Forandringer, som de store tyske Flodløb i Tiderne har undergaaet med Hensyn til Leje og indbyrdes Forbindelse.

Dens Forekomst i Danmark har hidtil været lidet kendt; Feddersen har fundet den ret talrig i Viborg-Søerne. Inden for vort Omraade forekommer den med ulige Hyppighed. Den er hyppig i Bryrup-Søerne, men i den smalle Salten Aa, som fra disse fører til Salten Langsø, findes den ikke, heller ingen andre Najader er fundet der; i Salten Langsø træffes den atter; særlig talrig og i store Eksempl. findes den i Afløbet fra Sønder Aa, der her er en ret strid Strøm, og hvor der ogsaa findes talrige og store *Unio*'er og en Del *Anodonta piscinalis*. Den er almindelig i Gudensø, Mossø og Vessø. Ligesaa har vi den fra Ravnsø og talrig fra Knudsø. Neden for Rye Mølle aftager den stærkt i Hyppighed; fra Søerne ved Silkeborg har vi kun faa Stykker af den (Silkeborg Langsø ved Okkerfabrikken). Om dens Forekomst i Gudenaaens nedre Løb vides, at den

forekommer ved Randers, om end ret sparsomt og i smaa Eksemplarer. (Johansen).

Af alle Najaderne er *A. complanata* den, hvis Skal er mindst varierende. Israël opstiller kun faa Former: *A. complanata typica* og *A. complanata elongata* Hollander. Til den sidste noget mere langstrakte Form maa de fleste af vore regnes; kun i Brændingsbæltet ved Alken er Formen noget afkortet.

Størrelsen varierer en Del i de forskellige Vande. I Bryrup-Søerne er de 70 mm lange, H. 30, T. 16—18 mm, samme Størrelse har vi fra de andre Søer, kun fra Knudsø er de mindre, indtil 60 mm lange. Vore Stykker fra Hinge Sø ved Kjellerup maaler ogsaa 60 mm. Lignende Størrelse angives for Arten fra de nordtyske Findesteder. Fra vort bedste Findested er det største Eksemplar 89 mm langt, H. 47, T. 20 (9 Aarringe) og Eksemplarer paa 80 mm er her meget almindelig; de opnaar altsaa samme Størrelse som dem, der opgives fra Donau. Væksten er da ogsaa paa dette Sted ret hurtig. Afstanden mellem Aarringene større end fra de andre Søer; vi har et 3- eller 4-aarigt Stykke, som maaler 47 mm. Skalfarven er brunlig; fra Bryrupsøerne har vi de mørkeste, fra Knudsø og Mossø de lyseste.

Sphaerium.

Sphaerium corneum L. er almindelig i Søerne og i mange Damme og Vandløb.

Sph. (Calyculina) lacustre Müll. er kun taget i Silkeborgegnen: Lyngsø, Uglsø, Mergelgrave ved Ørnsø Teglværk og en Mose paa Silkeborg Mark.

Pisidium.

(For elskværdig Bistand ved Bestemmelsen af Pisidier skylder vi Dr. A. C. Johansen, Magister Steenberg og Apotheker Theilmann-Friis vor bedste Tak).

Pisidium casertanum Poli. Arten, som er funden overalt her i Landet, synes ogsaa her at være den almindeligst forekommende Pisidie.

P. steenbuchii Møller, Silkeborg Langsø, Mose paa Silkeborg Mark, Mergelgrave ved Ørnsø Teglværk, Lemming Bæk, Funder Aa, Sminge Sø, Grøfter ved Ry Sanatorie.

P. personatum Malm. Grøfter ved Ry Sanatorie.

P. obtusale Jen. udbredt og ret alm. i hele Omraadet.

P. milium Held. Som foregaaende alm. overalt.

P. subtruncatum Malm. flere Steder baade ved Silkeborg og Ry.

P. nitidum Jen. Silkeborg Langsø, Sminge Sø, Grøfter ved Ellesø, Grøfter og Damme ved Ry.

P. pulchellum Jen. Her i Egnen er den kun funden i den lille Gubsø ved Balle.

P. lilljeborgi Cless. Nogle faa Stykker af denne lille Musling er taget i Almindsø. Hidtil har Arten her i Landet kun været kendt fra Hampen Sø (Theilmann-Friis).

P. pusillum Jen. Silkeborg Langsø, Sminge Sø, Almindsø, Grøfter ved Lysbro og ved Ellesø, Lemming Bæk.

P. henslowianum Shepp. Silkeborg Langsø, Almindsø, Ørnsø, Gudenaa ved Resenbro.

Vi er Zoologen, Viceskoleinspektør, Borgmester P. Esben-Petersen meget taknemlige for den Interesse, han har vist vore Undersøgelser ved at fotografere de Molluskskaller, hvormed vort Arbejde er illustreret, og bringer her vor bedste Tak for den ydede Hjælp; tillige bringer vi Hr. Biblioteksassistent O. Esben-Petersen en Tak for at have tegnet det Side 51 gengivne Kort.

Litteraturfortegnelse.

S. Clessin: Deutsche Excursions-Mollusken-Fauna. 2. Aufl. 1884.

A. Feddersen: Til Bløddyrfaunaen omkring Viborg. (I Indbydelsesskrift til Viborg Kathedralskoles aarlige Examina i Aaret 1863).

D. Geyer: Unsere Land- und Süsswasser-Mollusken. 2. Aufl. 1909.

Fr. Haas: Die Najadenfauna des Oberrheins vom Diluvium bis zur Jetztzeit. (Abh. d. Senckenberg. Naturf. Gesellsch. Bd. 32, 1910).

W. Israël: Biologie des europäischen Süsswassermuscheln.

A. C. Johansen: Bidrag til vore Ferskvandsmolluskers Biologi. (Vid. Meddel. f. Naturh. Forening, København 1899).

— Randers Fjords Naturhist. Kap. V. g. Bløddyr i Randers Fjord. 1918.

C. M. Steenberg: Bløddyr I. Landsnegle. 1911. (Danmarks Fauna. Bd. 10).

— Furesøens Molluskfauna (I: C. Wesenberg Lund: Furesøstudier, Kap. V.). (D. kgl. dsk. Vid. Selsk. Skr. naturv. og math. Afd., 8. Række, III. 1. 1917).

C. A. Westerlund: Sveriges, Norges och Danmarks land- och sötvattenmollusker. 1893.

Tavleforklaring.

(Alle Figurerne er i naturlig Størrelse).

Tavle 1.

Fig. 1—4 *Helicigona arbustorum* L. med Varieteten *trochoidalis* Raffian.
Fig. 5—15 *Limnæa auricularia* L. Fig. 7 og 13 er var. *contracta* Cless. nærstaaende Former. Fig. 10—12 var. *ampla* Hartm. fra Almindsø.
Fig. 16 *Unio pictorum* L. fra Mossø ved Emborg.

Tavle 2.

Fig. 17—21 *Unio tumidus* Retz., Fig. 18, typisk Søform fra Mossø; Fig. 17, 19, 20 fra Mossø ved Emborg og Alken; det foran Hvirvlen liggende Skjold er bredt, kort og trekantet. Fig. 21 fra Remstrup Aa er af Israël bestemt til var. *parvulus* Israël form. *brevis* Kob.
Fig. 22 *Anodonta complanata* Ziegl. form. *elongata*.
Fig. 23 *Anodonta lacustrina* Cless. fra Mossø ved Alken.

Tavle 3.

Fig. 24 *Unio pictorum* L. arcuat Form fra Sønder Aa.
Fig. 25 *U. pictorum* L. var. *limosus* Nils. fra Mossø.
Fig. 26 *U. pictorum* L. fra Silkeborg Langsø.
Fig. 27 *U. tumidus* Retz. typisk Form, Sønder Aa.
Fig. 28 *U. tumidus* Retz. form. *limicolla* Mørch, fra Bryrup Langsø.

Tavle 4.

Fig. 29 *Unio tumidus* Retz. arcuat Form fra Sønder Aa.
Fig. 30 *U. tumidus* Retz, en meget lille Form fra Brændingszonen i Mossø ved Alken.
Fig. 31 *Anodonta anatina* L. fra Birk Sø (stærk Strøm).
Fig. 32 *A. piscinalis* × *anatina* fra Slusen ved Ry Mølle (stærk Strøm).
Fig. 33—36 *Limnæa stagnalis* L. Fig. 33 og 34 Bølgeslagsformer fra Julsø. Fig. 35 fra Mossø, Brændingszonen ved Alken. Fig. 36 fra en Mose ved Laven.
Fig. 37 *Limnæa ovata* Drap. var. *inflata* Kob. fra Skovsrod Mose.
Fig. 38—42 *L. ovata* Drap. var. *lagotis* fra Tørringdalen.
Fig. 43—50 *Limnophysa palustris* Müll. Fig. 43—44 fra „Limnæadammen" ved Knudsø Fig. 45—46 fra et Mosehul ved Ry. Fig. 47—50 form. *curta* Cless. fra Mossø.

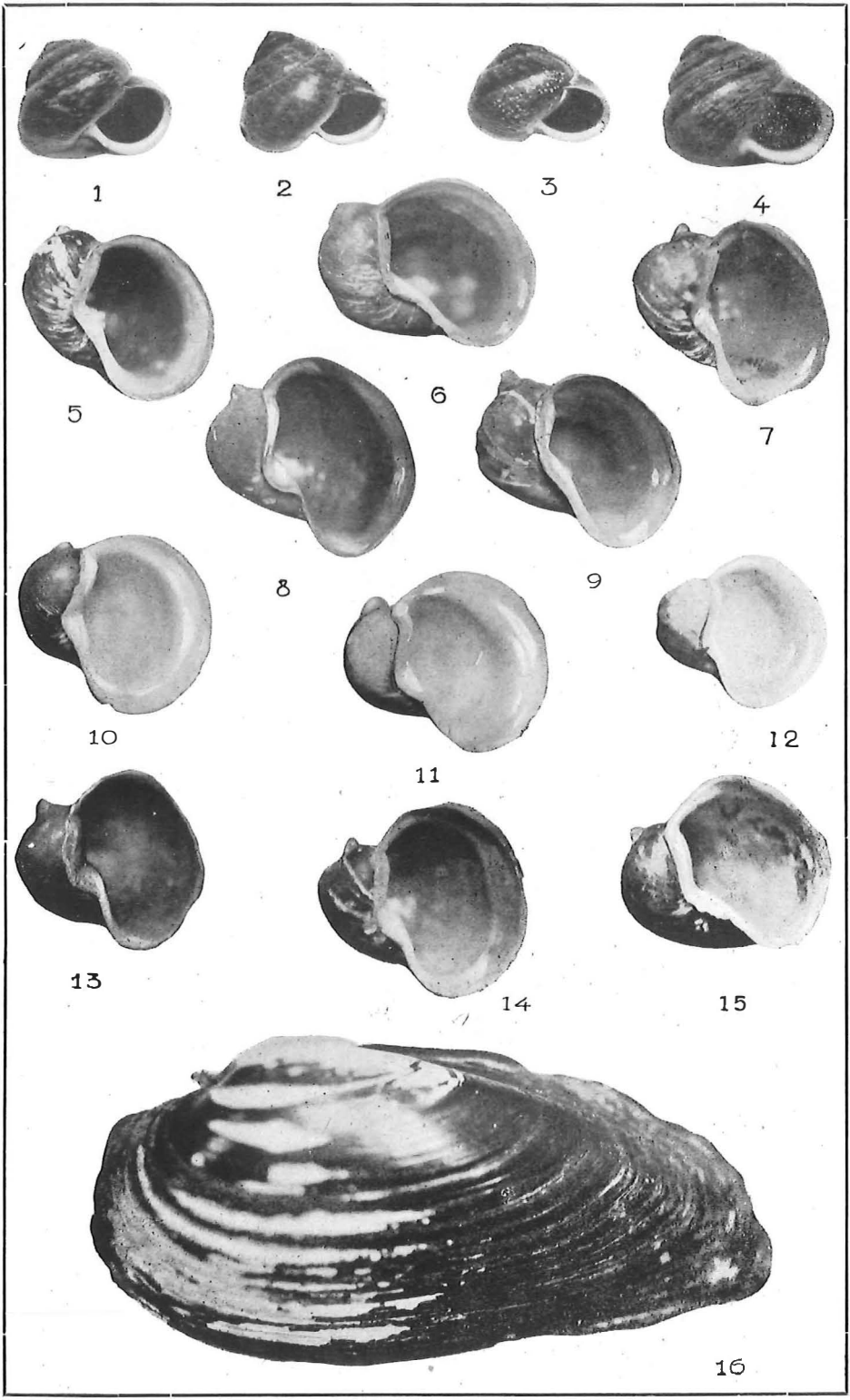

P. Esben Petersen fot.

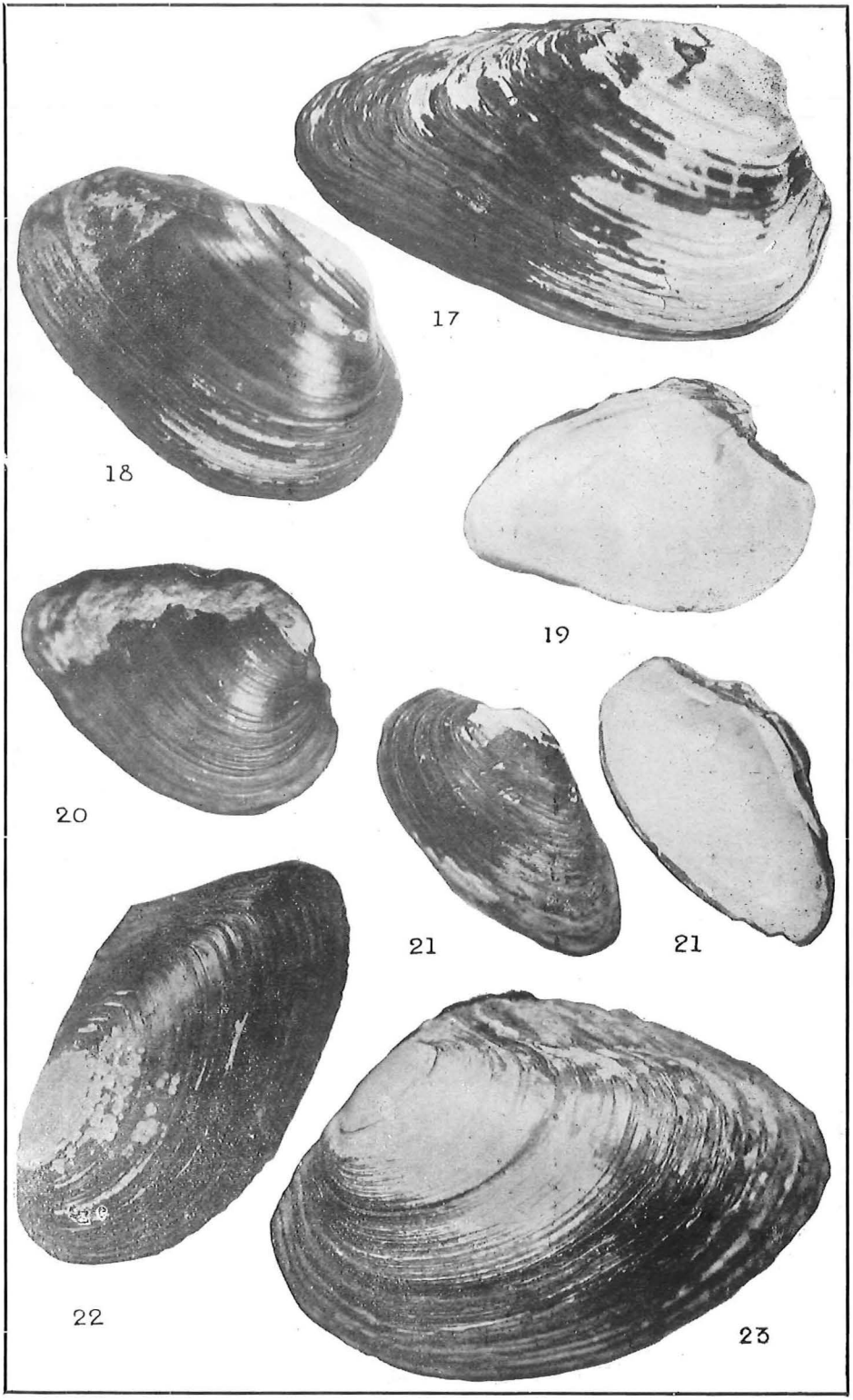

P. Eshen-Petersen fot.

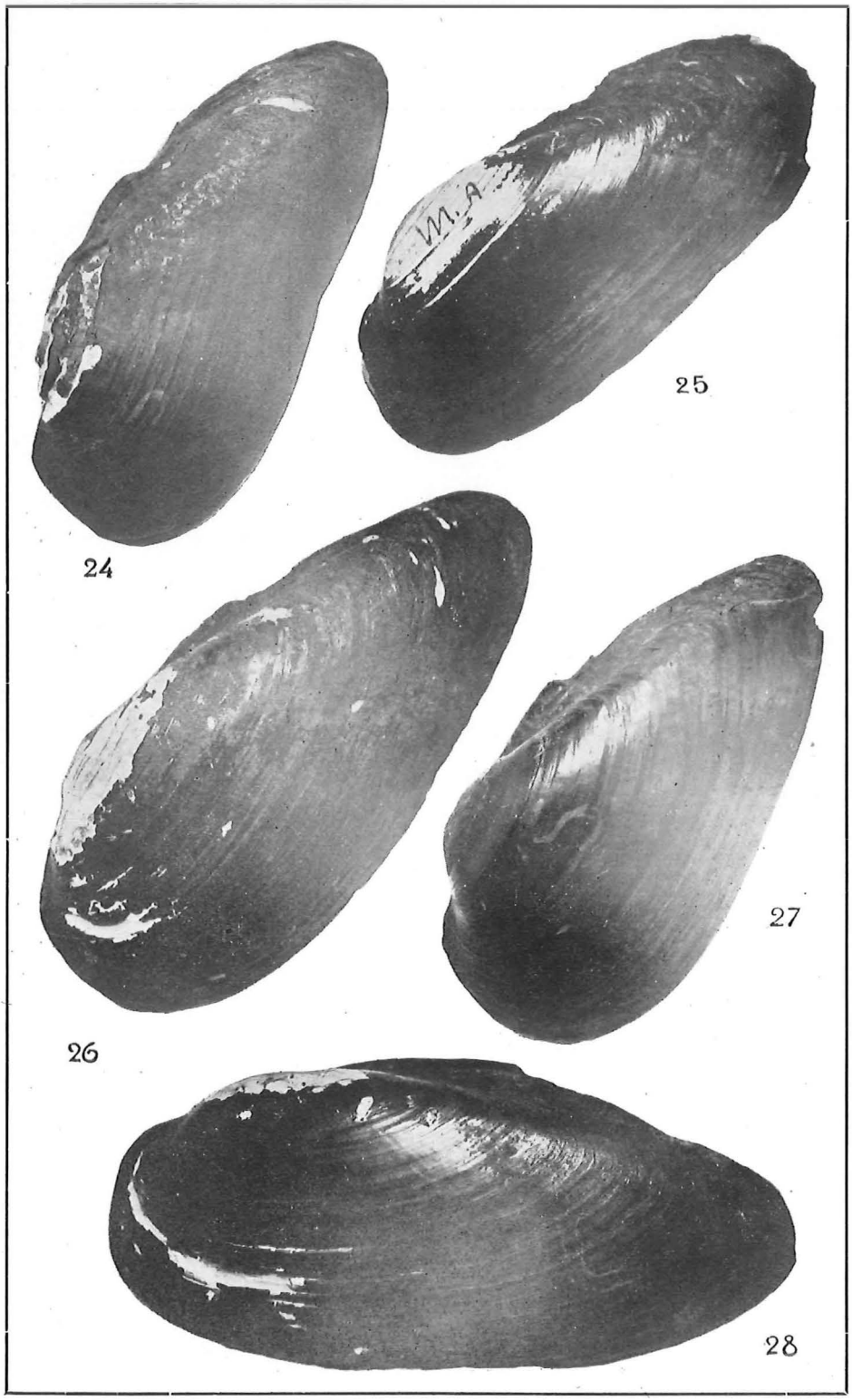

D. Eschen-Petersen fot.

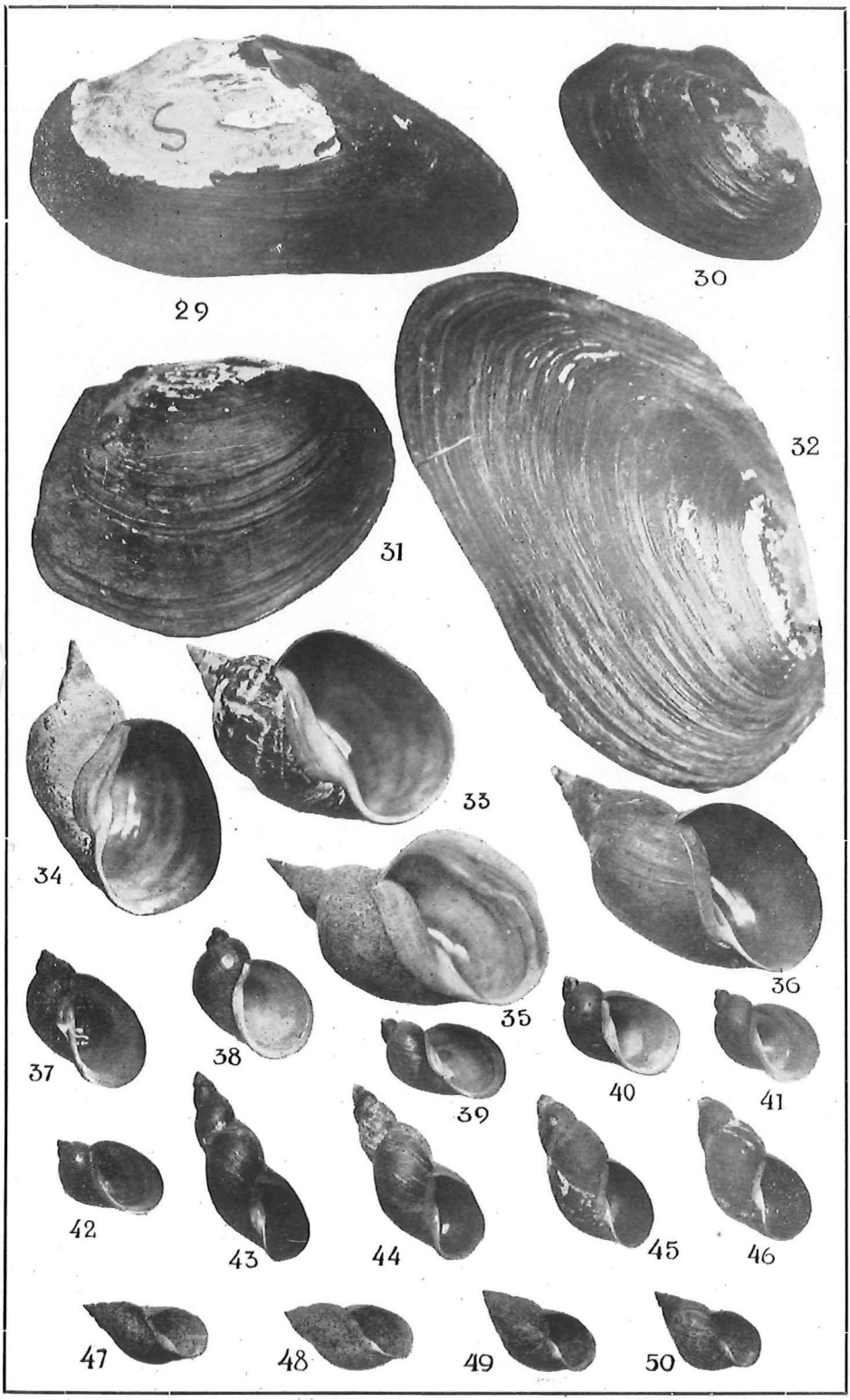

P. Esben-Petersen fot.

Konservator Johs. Larsen

St. Torv 10 AARHUS St. Torv 10

Stort Lager af præparerede Insekter

Insektkasser ⊙ Naale ⊙ Tørveplader

☞ 3000 præp. Biller sælges for 5 Øre pr. Stk.

Udvalg sendes paa Forlangende.

Naturaliesamlere!

Ill. Priskurant Nr. 6, indeholdende Redskaber for **Entomologi, Botanik, Oologi** og **Ornithologi,** tilsendes paa Forlangende.

Harald Børgesen,

Frederiksberggade 28, København, Tlf. Central 689.

EN SJÆLDEN FUGL

faar De udstoppet smukkest og bedst i Skandinaviens største Præparationsforretning. Stort og fint Lager af saavel skindlagte som udstoppede Pattedyr og Fugle til videnskabelig Brug. — Leverandør til Skoler og Museer i Ind- og Udlandet. — Ill. Prisliste gratis.

Konservator Hansen, Herning. Telf. 335.

Chr. Aaboe Sørensen - Silkeborg.

Telefon Nr. 297

Vestergade 117

Prima Udstopning af alle Arter Fugle og Dyr.

Levering til Skoler af de udstoppede Fugle og Pattedyr, der iflg. Ministeriets Cirkullære anses for nødvendige til Undervisningen.

Tilbud gives. *Altid stort Lager til Salg!* Tilbud gives.

Eftersyn og Reparation af zoologiske Skolesamlinger udføres.

Postadresse: *Konservator Aaboe, Silkeborg.*

Alle tidligere Aargange af „Flora og Fauna" kan faas v. Henv. til V. Sigfred Knudsen, Villa „Fyen", Aarhus. De 12 første Aarg. (1899—1910) koster samlet 15 Kr.; de 12 senere (1911—22) koster tilsammen 40 Kr. Prisen for enkelte Aargange ligger mellem 2,50 Kr. og 5,00 Kr. - - - Enkelte Hefter 75 Øre.

VILHELM BERGSØE:

FRA MARK OG SKOV

Billeder af Insekternes Liv

I ny Bearbejdelse ved Prof. Dr. *C. Wesenberg-Lund.*

„— Der er kun Grund til at anbefale alle Naturvenner denne ny Udgave. Den besidder de samme fortrinlige Egenskaber, der har gjort Bergsøes Værk til Ynglingslæsning for saa mange naturinteresserede, og saa er den tilmed absolut up-to-date, hvad den videnskabelige Basis angaar —".

„Nationaltidende".

„Fra Mark og Skov" er ubetinget det bedste og fyldigste Værk, der hidtil er udkommen om den danske og fremmede Insektverden — — det er et ualmindelig underholdende og belærende Værk.

„Viborg Stifts Folkeblad".

Værket, der omfatter to store Bind med ca. 1150 Sider, rummer en Rigdom af Billeder og indeholder en Mængde smukke Bilag i sort og i Farver. 12,00, indb. i Shirting 19,00 og indb. i to smukke Vælskbind 28,00.

ROBERT LARSSON:

BIOLOGISKE KAUSERIER

En Række interessante og letforstaaelige Artikler af den svenske Biolog, Robert Larsson, der i sit Hjemland har et fremragende Navn som populærvidenskabelig Skribent. Af Indholdet anføres: Slægtskabets biologiske Betydning. Raceforbedringer i Amerika. Sorte, Brune og Hvide. Nationernes Regeneration. Spiring og Arvelighed. — 2,00.

E. ROSTRUP:

DEN DANSKE FLORA

Trettende Udgave af denne uundværlige Haandbog udsendtes i Fjor. Der er i denne ny Udgave taget Hensyn til Floraen i Sønderjylland. 10,00, indb. i solidt Shirtingsbind 11,00.

Faas i alle Boglader.

Gyldendalske Boghandel.